...ЭНДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

46-дахи жэлээ гарана

...УРЯАД ҮНЭН

...Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...(12141) | 1969 оной октябриин 11, суббото | Сэн 2 мүнгэн

Улаан-Үдын аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхоздо ниитын малай үбэлжэлгын бэлэдхэл түлэг дундаа оронхой. Артелиингээ гүүртэ, отарануудта элдэб тэжээл зөөдэг тракторист Василий Никитович Власов куузику болон орооһо таряанай зүйлөөр ниитынгээ малые хангана. Колхозойнгоо малшадай үбэлжөөн бүхэнэй харгы һайн мэдэхэ дээрэһээ энэ механизатор нэгэ үдэр соо 2—3 гүүртэ эрьежэ үрдидэг. Тэжээлһээ гадна, почто зөөдэг тула эндэхи малшадай дунда хүндэтэй болонхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Н. Власов Саянтын һаалиин гүүртэдэ хартаабха абаашажа ябана.

К. ГАБАЕВАЙ фото.

...ЯН-ГОЛОЙХИДОЙ ҮҮСХЭЛ ...АРАНИИЕ ЗОРИГЖУУЛНА

...ҮШҮҮЛ ШАРМАЙНА

...шад Захааминай ...олой совхозой мал... ...үүсхэлые дэмжэн, ... шэмые дээшэ... ...ехэтэ оролдоно. ...нүүд һү, мяха гү... ...а 9 һарынгаа тү... ...үргэз. Мяха хүдал... ...дада Нарһатын, ...гын, «Комсомоль... ...дой габьяа ехэ.

...«Комсомольский» ...й малай бэлшээри... ...ай сагай зуун ...ай толгой бүриин ...рограммаар нэмээ... хэбди гэһэн уялга абаад, аймаг соогоо социалис мүрысөө дэлгэрүүлээ һэн. Энэ совхозой малшад Хасанов, Бадмаев гэгшэд хэлэһэндээ хүрөөд, тушаажа абаһан 192 толгой залуу малай тус бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ 1130 граммаар нэмээгээ. Тэрэшэлэн Нарһатын совхозой суута малшад Доржо Цыбикжапов, Нимбу Будажапов, Иисэнгын совхозой Буянта Жамсуев, Бадмажап Шойдагбаев болон бусад олон малшад мал бүхэнһөө сүүдхын 1000 граммһаа дээшэ нэмэлтэ шэгнүүр абаһан юм.

ЯРУУНА

Эдэ малшад намарай түрүүшын хүйтэнэй эхилхэдэ, малнуудиа дулаан байрада оруулжа, үбһыень хуряажа абаһан сабшалан дээгүүр, хагда һайнтай газараар, таряанай һууряар адуулдаг зантай. Аймагай ажахы бүхэндэ үхэр шахан таргалуулха цехүүд бии юм. Һаяар эдэ цехүүд хүдэлжэ эхилхэнь. Ажал дээрэхи амжалтануудаа агуусхэ багша В. И. Ленинэй 100 жэлэй ойдо зорюулжа, гүрэндэ мяха тушааха жэлэйнгээ түсэб уридшалан дүүргэхээр зоригжонхой.

М. ДЫМБРЫЛОВ.

...ААМИН ДАЛАХАЙНХИД ДЭМЖЭНЭ

...й түрэһөөр 100 жэлэй алдарта ойн ...алис мүрысөөндэ Захааминай айма... ...вхозой малшад эдэбхитэйгээр орол... ...до мяха үйлэдбэрилгээ эрид дээшэ... ...е тарган, ехэ мяха тушааха гэжэ ...вхозой хүдэлмэришэд энэ жэл соо ...нтнер мяха тушааха түсэбтэй бай... ...донойхиһоо 1200 центнерээр ехэ ...а түсэбтэй байһан туладаа совхозой ..., мэргэжэлтэд адууһа малаа зундаа ...э, шэгнүүрыень ехээр нэмээхэ гэжэ ...

...шээрин газараар баян юм. Совхо... ...Үтаатаһаа 30—50 километрэй зай... ...ино, Цэхир, Зэдэ болон бусад га... ...н таргалуулагдаха эбэртэ бодо ма... ...аа зундаа байрлаа. Хамта дээрээ ...тэ бодо мал 18 гүүртэ болгогдожо ...олын бэлшээридэ гаргагдаһан бай... ...да олон жэл хүдэлжэ, һайн дүр... ...хүнүүд эдэ гүүртэнүүдтэ ажалла... ...һэн. Холын бэлшээридэ гарахын... ...ды малаа шэгнэжэ, наһаарнь, эрэ ...үртэлһэн юм.

...огой туршада бэлшээн таргалуулаг... ...таа шэгнүүрые хамта дээрэнь 2170 ...ээ зорилго урдаа табиһан энэ сов... ...н түрүүлэн бэлшэриингээ газарые ...ын түлөө ехэ оролдолго гаргаа. Энэ ...ур байжа, бэлшээрнин зарим га... ...таар ургаһан байгаа. Хэды тимэ ... совхозой ажалшад эртэ урдаһаа ...жэ һураһан туладаа бүхы арга бо... ...хэрэглэжэ шадаа. Малайнгаа бэл... ...рэ болоод лэ һэлгэжэ, тунга ногоо... ...эр һүниие илгангүй бэлшээдэг бай... ...һа сагтань уһалжа, дуран соонь ...дюулдэг байһан.

...адай орөлдосотой ажал һайн үрэ ...а. Зунай бэлшээриин үедэ малайн... ...мээхэ түсэбөө эндэхи малшад 89 ...эн дүүргэһэн байна. Тиигэжэ бэл... ...һан бүхы малайнь шэгнүүр хамта ...нерээр нэмээгдэһэн байха юм. ... үрэ дүн гээшэ ааб даа!

...адай дундаһаа КПСС-эй гэшүүн ... Шойдоров бултанһаа һайнаар ...дэглэмээр. Тэрэнэй гүүртэдэ бүхы... ...эрэ хашараг байһан юм. Харууһал... ...лгой бүрнин шэгнүүрые сүүдхэдэз ...0 граммаар нэмээхэ түсэбтэй бай... ... граммаар үлүүлэн дүүргээ. ...овой энэ зундаа харууһалһан мал ...шын үдэрнүүдтэ Закаменск хотын ...дта тушаагдаһан юм. Тинхэдэ ма... ...үриин шэгнүүр дунда зэргээр 332 ...ко, бүхы малынь тарган сэгнэлтэ ...һан байна. Зунай бэлшээрнин үедэ ...рые нэмээхэ түсэбөө үлүүлэн дүүр... ...коммунист Шойдоровой бүлынхид-тэ хамтадаа 293 түхэриг нэмэлтэ түлбэри болгон үгтэһэн байха юм.

Дүршэл ехэтэй малшад Зана Дылыков, Даша Порхоев, Гарма Дондоков гэгшэд мүн лэ һайнаар ажаллаһан байна. Тэдэнэр энэ зундаа холын бэлшээридэ харууһалһан малайнгаа толгой бүриин шэгнүүрые сүүдхын 877—966 граммаар нэмээжэ, малаа һайнаар таргалуулаа. Совхозой суута малшан, Ленинэй орденто Жүгдэр Цыденов, Пурба Садаева гэгшэдэй мяханай гүүртын тугалнуудай толгой бүрнин шэгнүүр зунай гурбан һара соо 900—950 граммаар нэмээгдэһэн байна. Ажал хүдэлмэрндөө иимэрхүү үрэ дүн туйлаһан малшадые тоолохо болоо һаа үшөө олон.

Энэ ажахын малшад аймагайнгаа Баян-Голой совхозой мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй һаяхан гаргаһан үүсхэлые нэгэн дуугаар һайшаагаад, хүршэнэрһөөнь дутуугүй һайнаар ажаллаха гэжэ шиидэһэн байна. Далахайн совхозой малшад абаһан шэнэ уялгаяа дүүргэхэ гүйсэд арга боломжотой. Ушарынь юуб гэхэдэ, энэ жэлдэ ногооной ургасын хэды муу байгаашье һаа, нёдондонойхиһоо дутуугүй үбһэ, зелёнко хуряажа абаа. Набшаһата тэжээл бэлэдхэхэ түсэбынь холо үлүүлэн дүүргэгдэнхэй. Гадна энэ жэлдэ түрүүшынхеэ 8 гектарта куузику таригдажа, муу бэшэ ургаса хуряагдаһан байха юм.

Байгша ондо энэ совхоз бүхыдөө 3320 центнер мяха гүрэндэ тушааха түсэбтэй байбал, октябриин 1-дэ 2494 центнер тушаагаад байна гэхэ гү, али түрүүшын гурбан кварталай түсэбые 108 процент дүүргээ. Ажахынгаа арга боломжонуудые тооложо үзөөд, совхозой малшад гүрэндөө мяха тушааха жэлэйнгээ түсэбые октябриин 20 болотор, 1970 оной түрүүшын хахадай түсэбые январь һарада дүүргэхэ гэжэ шиндэһэн юм. Совхоз октябрь һарада 300 толгой эбэртэ мал мяханай комбинадта тушаахаар түсэблэнэ. Тэдэнэй толгой бүриин шэгнүүр 300 килограммһаа доошо бэшэ байха. Эдэ малнуудынь мүнөө хагда һайнтай бэлшээридэ адуулагдана. Тиигэжэ энэ жэлэйнь түсэб сүм дүүргэгдэхэ болоно.

Ерэхэ жэлэй түрүүшын хахадта мяха тушааха түсэбөө январь һарада дүүргэхын түлөө мүнөө энэ совхозойхид 236 толгой эбэртэ бодо мал шахалгада табяад байна. Тэдэнэй толгой бүриинь шэгнүүр сүүдхэдэ 900 граммһаа доошо бэшээр нэмээгдэжэ, гүрэндэ тушааха үедэнь тус бүри 300—310 килограмм шэгнүүртэй болгогдохо юм. Гадна энэ совхозойхид ерэхэ жэлэй январьда 100 толгой адуу гүрэндэ тушаахаар түсэблэнэ. Тиигэжэ хамта дээрээ 950—970 центнер мяха январь соо мяханай комбинадта тушаажа, түсэбөө дүүргэхэ зорилготой.

Совхозой малшад, бүхы хүдэлмэришэд мүнөө малайнгаа үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэри үргэн дэлисэтэйгээр ябуулна. Тэдэнэй абаһан уялгаяа саг болзортонь дүүргэжэ, агуу багшын алдарта ойе ажалай шэнэ амжалтаар угтаха байһандань этигэмээр.

Б. ВАНЧИКОВ, манай корр.

МЭРГЭЖЭЛЭЭРЭЭ АМЖАҺАН ХҮН

Долоон жэлэй саада тээ һэн. Ринчин-Нима гэртээ ерэжэ, «жэл ошохо тума хонин олошорно, харин харууһалха, адуулха хүн үгы. Хонин ажалда орожо хүдэлхөөр шиидээб»—гэжэ Долгоржаб һамгандаа хэлэбэ.

Уданшьегүй Ринчин-Нима отарын ахалагша хонишоноор ажаллажа захалаа һэн. Долгоржаб һамганиинь туһалагшаар орожо, үбэлэй һалхи шуургандашье, зунай гандама халуундашье абирталга амжалга хоёроо хубааажа ябадаг болоо һэн. Хоюулан үбэлдөө хони хурьгалуулжа, зундаа үргэн Борьёогой талада отара манихаяа гарадаг байгаа.

Хонин ажал тиимэшье хүнгэн бэшэ. Ондоо мэргэжэлтэй хүн хонишоной ажалые бэлэхэнээр һанадагшье байха. Харин ажаллажа захалбал, дүй дүршэлгүй хүн ядарха юм. Суута хонишодой дүй дүршэлые халан абахын тула журнал, ном ото уншажа байхада туһатай.

Ринчин-Нимын эхэ эсэгэньшье, элинсэг хулинсагуудшье малшад байһан юм.

Бага наһандаа хониной хурьга абажа һураа. Үбэлэй янгинама хүйтэндэ хонидой түл абахада бэрхэтэй даа. Заримдаа долоо-найман һүни унтангүйгөөр хурьга абахаш.

ТАБАН ЖЭЛЭЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ

Ниитын хонин ажалда түрүүшынхеэ хүдэлһэн Ринчин-Нима тухашардагшье байгаа. Түрүүшын жэлдэ 100 эхэ хонин бүриһөө 100 хурьга абажа шадаагүй.

Тиигэбэшье урмаа хухарангүй, зундаа эхэ хонидоо һайса таргалуулаад, намартаа искусственна аргаар үргэжүүлгэ хэхэдээ ехэ шадамар болоо һэн. Хоёрдохи жэлдээ хонин бүриһөө хурьга түлжүүлжэ шадаа.

Амжалта дээрээ зогсонгүй, ажалша хүн урагшаа шармайха зориг шэнжэтэй ха юм. Тиигэжэ Ринчин-Нима гурбадахи жэлдээ 562 эхэ хониноонь 581 хурьга абажа, нэгэшье хурьга үхүүлэнгүй ондо оруулаа. Иигэжэ хоёр нүхэд бэе бэедээ туһалжа, амжалта туйлаа юм гэжэ «Коммунизм» колхозой гэшүүд хөөрэлдэдэг.

Жэлһээ жэл бүри дүй дүршэлынь улам хурсадажа, амжалта туйлажал ябадаг.

Мүнөө жэл үбэлжэлгэдөө 200 центнер зелёнко, 1200 центнер үбһэ бэлдэжэ, шэрүүн үбэлые угтахаар бэлэн болонхой. Эхэ хонин бүхэн үдэртөө 400 грамм холимол тэжээл эдихэ рационтой.

Хашаагай саагуур дулаалагдаһан хониной байранууд зэнхылдэжэ байна.

Иигэжэ Ринчин-Нима В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе ехэ амжалтаар угтахабди гэжэ байһанаа мэдүүлнэ.

В. ЖАРКОЙ.

Зэдын аймаг.

РЕСПУБЛИКЫН КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДТА ТАРЯА, ХАРТААБХА, ОВОЩ БОЛОН ТЭЖЭЭЛЭЙ КОРНЕПЛОД ХУРЯАЛГА, НАМАРАЙ ПААР ХАХАЛАЛГА ТУХАЙ

1969 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 6-най МЭДЭЭН

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Аймагууд	Тараян: хуряагдаһаниинь	Тараян: гектар бүриһөө абтаһаниинь (цент.)	Хартаабха: малтагдаһаниинь	Хартаабха: гектар бүриһөө хуряагдаһаниинь (цент.)	Овощ, тэжээлэй корнеплод: хуряагдаһаниинь	Овощ, тэжээлэй корнеплод: гектар бүриһөө абтаһаниинь (цент.)	намарай паар хахалагдаһаниинь
Баргажанай	85	3,0	83	63,8	73	52	22
Бэшүүрэй	89	5,1	87	42,2	69	—	42
Зэдын	86	5,1	53	27,8	25	1	45
Яруунын	62	6,8	90	39,4	49	—	2
Баунтын	—	—	78	24,3	100	—	—
Загарайн	82	5,9	100	56,7	92	68	27
Захааминай	89	8,4	87	38,8	—	63	163
Кабанскын	93	9,1	93	111,0	44	34	69
Прибайкалиин	88	7,4	91	61,2	55	—	77
Хэжэнгын	70	4,5	86	27,8	40	30	3
Хяагтын	91	6,6	78	44,1	77	16	49
Мухар-Шэбэрэй	97	5,6	92	53,3	86	62	40
Сэлэнгын	102	3,2	48	19,1	24	26	31
Түнхэнэй	95	8,6	83	77,1	74	69	66
Улаан-Үдын	88	5,8	86	23,6	67	—	54
Хоринн	95	3,8	90	20,2	85	41	19
Хойто Байгалай	59	2,3	100	19,6	83	50	—

ҺААЛИШАДАЙ ЭРМЭЛЗЭЛ

Тэрэ үедэ дайнай дүлэн бушхажа байгаа. Һаалишан эхэнүүдтээ туһалдаг үхибүүд арай шамай хүнэгүүдые даажа, үдэр һүнишье эжыдээ туһалдаг арбаад наһатай багашуул балайшье ном үзэжэ шадахагүй. Иигэжэ эжыдээ туһалдаг 15-тай басаган бэеэрээ һаамхай үнеэдые даажа абаа бэлэй. «Эрдэм» колхозой Енхорой фермын түрүү һаалишан Н. Ю. Бизьяевагай намтар иимэ юм. Үбэр-Зөөхэйн малшадһаа «танай ажахы соо хэн түрүү һаалишан бэ» гэжэ асуугаа һаатнай, «Норжима Юндуповна Бизьяева ааб даа» гээд тоб байса харюусаха. Жэлэй эхинһээ үнеэн бүриин 2000 килограмм һү haагаад байна. Норжима Юндуповна ажалайнгаа амжалтын түлөө олон дахин Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан юм. Мүнөө Н. Ю. Бизьяева аймсоведэй депутат. Һаяхан аймагай суглаан дээрэ хүдөө ажахын артелиин Жэшээтэ Уставай проект зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадалсаа.

В. САМБУЕВ.

...ТААБ- ...А ...ИН- ...БДИ

Урдань, долоо-найман жэлэй саада тээ, Оймортo хартаабха яһала ехээр таридагшье һаа, биратай ургаса хуряадаггүй һэн. Жэшээлхэдэ, 1962 ондо совхоз 250 гектарта энэ ургамалые таряад, га бүриһөө оройдоол 29,3 центнер хартаабха абажа, тэрэнэйнь өөрын үнэ сэн, гаргашань тон ехэ болоо. Тусхайлбал, центнер хартаабхын өөрынь үнэ сэн түсэбэй ёһоор 3 түхэригтэ байха аад, үнэндөө аяар 9 түхэриг 71 мүнгэтэ болоо. Тиигэжэ совхоз хартаабха ургуулгада 43,5 мянган түхэригэй гаргаша хээд, харин ургасыень абажа худалдахадаа миил 2263 түхэригэй олзо оруулаа һэн. Ондоогоор хэлэбэл, абтаһан хартаабхын центнер бүхэнһөө 2 түхэригөөр гарзатажа һалаа.

Энэ юун дээрэһээ болооб гэхэдэ, хартаабха ургуулдаг бригададань ажалай эмхидхэл һула, таряалан дээрээ наг шэбхэ, үтэгжүүлгэ мүртэй гаргадаггүй, эхэнхи хүдэлмэринь хүнэй гараар хэгдэдэг байһан, агротехникэшье ёһоор сахидаггүй бэлэй.

Харин 1963 ондо хартаабхын гектар бүридэ наг шэбхэ, ондоошье үтэгжүүлгэ горитой оруулжа, энээндэ 23 түхэригэй гаргаша хээд, га бүриһөө 69 центнер ургаса хуряагаа. Наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ һайса оруулжа гаргаша ехээр хэхэдэнь, хартаабхын өөрынь үнэ сэн бүри ехэ болоо ёһотой гэжэ зариман һанажа болохо. Тиимэ бэшэ. Үнэндөө хартаабхынь центнер бүхэнэй өөрынь үнэ сэн урдынхиһаа 6 түхэригөөр хямдараад, бүхыдөө совхоз энэ ургамалһаа жэл соо 13,4 мянган түхэригэй сэбэр ашаг олзо абаа һэн.

Удаадахи жэлнүүдтэшье эндэ хартаабха ехээр таригдажа, наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ үшөөл һайса оруулагдадаг болоо.

Хартаабха малтаха хүдэлмэри хуу тусхай оньһон машинаар хэгдэдэг болоо. Энээнэй ашаар ажалай бүтээсэ урдынхиһаа 4,5 дахин дээшэлээ бшуу.

Иигээд байхадаа Оймoрой совхоздо урзанда жэлдэ гектар бүриһөө 94 центнер, нёдондо гектарай — 118 центнер хартаабха хуряагдаа. Абтаһан ургасынь центнер бүхэнэй өөрынь үнэ сэн нёдондо 4 түхэриг 79 мүнгэн хүрэтэрөө хямдараа юм. Тиигэжэ ажахы 1968 ондо бүхыдөө 58,8 мянган центнер хартаабха абаад, тэрэнэйнгээ 18 мянган центнерыень гүрэндэ тушаагаа, энээнһээ хамта 33,9 мянган түхэригэй сэбэр ашаг олзо оруулаа.

Энэ жэлдэ илангаяа хабартаа, зунай эхеэр ган гасуур байгаад, намартаа хура бороо үлэмжэ ехээр орожо, хартаабха ургуулха талаар сагай уларилай таарамжагүй байгаашье һаань, бүхы таряалангай га бүриһөө 95—100 центнер хартаабха абаа.

Тус ажахы хартаабха ургуулдаг мэргэжэлтэй болоод, саашадаа энэ һалбаринь бүри ашаг үрэ ехэтэйгээр хүгжөөгдэхэ дүүрэн аргатай.

Тиигэбэшье ургуулһан хартаабхаяа хаһа сагтань худалдаха, мүн тэрэниие байра дээрэнь болбосоруулха, һайнаар хадагалха асуудалые дары шиидхэхээр болоо. Нёдондо совхоз абаһан бүхы хартаабхынгаа миил 30 процентые арай гэжэ худалдаа. Гадна һая хуряагдаһан хартаабхаяа байра дээрэнь шабар шоройһоонь сэбэрлэжэ, хүлдөөн, гутаангүй худалдаха гээшэнь баһал бэрхэтэй асуудал болоод байна. Юуб гэхэдэ, хартаабха худалдажа абадаг зарим организацинууд шоройтой, сэбэрлэгдээгүй гээд, тэрэниинь абажа үгэдэггүй. Тиимэһээ совхоз нилээд ехэ хартаабхаяа хүлдөөжэ, үхэр мал, гахайда эдюулхэ баатай болоно.

Совхоздо гурбан отделенинь хартаабха ургуулдаг мэргэжэлтэй болонхой. Тэндэнь энэ ургамалые тарижа ургуулха тусхай 4 звено эмхидхэгдэнхэй. Звенодо ехэнхи хүдэлмэринь оньһон машинаар хэгдэнэ. Жэшээнь, минеральна үтэгжүүлгэ тарааха, хартаабхын эшын шорой обоолхо, зурууд хоорондонь элдүүрилжэ, буртаг үбһыень сэбэрлэхэ хүдэлмэриие звеное даагша гансаараа тусхай машинаар бүтээдэг. Хартаабха тариха, малтаха болоходонь лэ 3—4 тусхай машина, комбайн нэмэжэ үгтэдэг.

Хартаабхын үндэр баян ургаса абаһанайнь түлөө эндэ хүдэлэгшэдые һайнаар урмашуулна. Илангаяа түсэбһөө гадуур ургаса ургуулһанай түлөө хартаабхашад нэмэлтэ түлөөһэ ехээр абана. Жэшээлхэдэ, нүхэр Илыгеевэй звеногойхид нёдондо 3155 түхэриг нэмэлтэ түлөөһэ абаа гэхэ гү, али хүн бүхэнэй олоһон салингай түхэриг бүхэндэ 32 мүнгэн нэмэжэ түлэгдэһэн байна. Звеное даагша өөрөө жэл соо 193 түхэриг нэмэлтэ түлөөһэ абаа.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, хартаабхые ехээр таряад, һайнаар ургуулжа шадаа һаа, алишье талаараа ашаг олзо ехэтэй байһаниинь манай Оймoрой совхозой дүй дүршэл дээрэһээ элитээр харагдана. Зарим ажахынууд хартаабха тариха, ургасынь хойноһоо харууһалха, хуряажа абаха гэхэ мэтэ ажалыень хүшэр хүндэ, гаргаша ехэтэй, хэһэн ажалые харюулхагүй гэжэ хэлэдэг. Тэрэшье тиимэ бэшэ. Бүхы ажал хүдэлмэриинь зүбөөр эмхидхээд, оньһон техникын хүсэ боломжотойгоор хэрэглээд байбал, хартаабха хэзээдэшье хэһэн ажалые харюулхал!

С. ЖАНЧИПОВ, совхозой экономист.

Кабанскын аймаг.

ОРОНОЙ ПОЛИНУУД ДЭЭРЭ

Ороной таряашад ургаса хуряалга дүүргэхэтэйгээ хамта, ерэхэ—1970 оной ургаса тухай оролдолго гаргана. СССР-эй ЦСУ-гай мэдээнэй ёһоор, октябриин 6-да колхоз, совхозуудай 30,9 миллион гектар талмай дээрэ намарай орооһото ургамал таригдаад байба. Энэнь түсэбэй 82 процент болоно.

Белоруссиин, Литвагай, Латвиин, Эстониин ажахынууд намарай тарилга хэхэ түсэбөө дүүргэнхэй. Украинын таряашад намарай таряа тариха талмайн арбанай юһэн хубида тарилгаяа хэжэ үрдэз.

Россин Федерациин 18,2 миллион гектар талмайда намарай орооһото ургамалнууд таригдаа. Түсэбынь 83 процент дүүргэгдэбэ. РСФСР-эй олонхи областьнууд хараалагдаһан талмайнуудта намарай тарилга хэжэ дүүргээ. Мариин, Карелиин, Тувын АССР, Ленинградска, Владимирска, Ивановска, Костромской, Московско, Рязанска, Кировскэ, Томско областьнууд намарай тарилгын түсэбөө дүүргэбэ.

Узбекистанай, Туркмениин, Таджикистанай ажахынууд түрүүшын арбаад мянган гектар талмай дээрэ тарилга хэжэ эхилээ.

Тарилга хэгшэд тус тус районуудта таригдахаар хараалагдаһан шанар һайнтай, эрхим сортын үрэһэ хүрэнгэ хэрэглэнэ. Ерэхэ жэлэй баян ургасын үндэһэ һуури табигдажа үргэлжэлһөөр.

Барайгарай полинууд дээрэ комбайнуудай хүнхинөөн замханагүй: механизаторнууд энэ шухала орооһото ургамалаа хуряажа байна бшуу.

СССР-эй ЦСУ-гай мэдээнэй ёһоор, октябриин 6-да 186 мянган гектар гү, али бүхы талмайн 60 процент хуряагдаһан байба.

Казахстанай механизаторнууд барайгарай бүхы талмайн табанай дүрбэн хубиие хуряажа дүүргээ. Россин Федерациин урда районуудай ажахынууд барайгар эмхитэйгээр хуряана. Республика дотороо эгээл ехэ барайгар таридаг Кубаньда 68 мянган гектар талмайн—бүхы тарилгын 86 процентын «сагаан орооһон» хуряагдажа дүүрээ.

55 мянган гектар барайгар таридаг Узбекистанай ажахынууд бүхы ургасынгаа табанай нэгэ хубиие хуряагаад байна.

Барайгар хуряалга, гүрэндэ худалдалга үргэлжэлһөөр.

(ТАСС).

Варшавска договорто хабаатай гүрэнүүдэй арминуудай штабуудай һуралсал

Варшавска договорто хабаатай гүрэнүүдэй нэгэдэмэл зэбсэгтэ хүсэнүүдые һургаха түсэбтэй тааралдуулан, Польшын Арадай Республикын, Чехословакиин Социалис Республикын, Германиин Демократическа Республикын газар дээрэ, Советскэ Союзай баруун районуудта Польшын сэрэгэй, Чехословакиин Арадай армиин, ГДР-эй Арадай национальна армиин, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй штабуудай һуралсал эхилээ.

ХҮШЭГЭ НЭЭГДЭЭ...

Үнгэрһэн зунай үедэ Барнаул, Ново-Кузнецк, Кемерово, Прокопьевск хотонуудаар гастрольдо ябажа ерэһэн гүрэнэй Ленинэй орденто Буряадай оперо ба баледэй театрай артистнар шэнэ жэлэйнгээ сезониие уржадэр нээбэ.

Театрай зал хүн зоноор дүүрэшэнхэй, хүүежэ байһанаа ирагуу гоё хүгжэмэй зэдэлэмсээр замхашана. Уданшьегүй хүшэгэ һэхэгдэжэ, харагшадай хүлеэһэн «Игорь тайжа» оперо эхилбэ.

Энэ жэл театрай коллективтэ шэнэ хүсэн—залуу артистнууд: Ленинградай консерватори түгэсхэһэн Леонард Шоболов, Клим Миткинов, Ураалай консерватори дүүргэһэн, Глинкын нэрэмжэтэ бүхэсоюзна конкурсын лауреат Дугаржаб Дашиев, Улаан-Үдын хореографическа училищи түгэсхэһэн бэлигтэй хатаршад ажаллахань.

Артист Д. Дашиев «Игорь тайжа» оперодо Владимир Игоровичэй ролиие анха түрүүшынхеэ наадахадаа, шадамар бэрхээр гүйсэдхэжэ, сугларагшадай нэрьемэ альга ташалгаар угтагдаа.

Оперын хүгжэм улам шангаар зэдэлнэ... Гол рольнуудые гүйсэдхэһэн СССР-эй арадай артист Л. Линховоин, Буряадай АССР-эй габьяата артист Н. Раднаев, РСФСР-эй габьяата артистка Д. Кыштымова гэгшэдэй шадамар бэрхээр наадахыень хүнүүд анхаралтайгаар хаража баясаа.

МАНАЙ КОРР.

ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИ ДОТОР ПАРТИЙНО-ПОЛИТИЧЕСКЭ МЭДЭЭСЭЛ ҺАЙЖАРУУЛХА ТУХАЙ

КПСС-эй обкомой секретарь А. А. БАДИЕВАЙ элидхэл тушаа үгэ хэлэлгэ

Эгээн түрүүлэн КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой секретарь **С. В. Ангапов** үгэ абаба:

— Тус пленумэй үзэмжэдэ табигдаһан асуудал тон ехэ удха шанартай. Ушар юуб гэбэл, партийно-политическэ мэдээсэлэй зүбөөр табигдаһанһаа партийна бүхы хүдэлмэриин аша үрэнь ехэхэн дулдыдадаг байна бшуу,—гээд үгэеэ эхилнэ.

Партийна мэдээсэлэй асуудалнууд һүүлэй жэлнүүдтэ партиин горкомой, райкомуудай анхаралда ходоодоо абтадаг байгаа. Городой партийна организацида партийно-политическэ мэдээсэл зүбөөр эмхидхэхэ хэрэгтэ энэ асуудалаар КПСС-эй ЦК-гай абаһан тогтоол тон ехэ нүлөө үзүүлээ. Партиин Центральна Комитедэй тус тогтоолые, мүн КПСС-эй обкомой бюрогой шиидхэбэриие бэелүүлэн, партийно-политическэ мэдээсэл үндэһөөрнь һайжаруулха хэмжээ ябуулгануудые партиин горкомой бюро хараалаад, бэелүүлжэ эхилээ. Тиихэдээ бидэнэр партийна хүдэлмэридэ нэбтэрүүлэгдэжэ, һүүриіа олоһон хуушан онол аргануудые мэдээсэл эмхидхэхэдээ үргэнөөр хэрэглэнэбди.

Жэшээлхэдэ, конференцинүүдэй хоорондо хэһэн хүдэлмэри тухайгаа партийна организацинуудай үмэнэ тоосохо, мэдээсэхэ ёһотой бшуу. Энээн тухай КПСС-эй Устав соо заагданхай. Иимэ тоосоо КПСС-эй горком энэ жэлдэшье хэнэ. Байгша оной август, сентябрь һарануудта КПСС-эй горкомой хүдэлмэриин тоосоон 127 партийна эхин организацинуудта болоо. Горкомой бюрогой, пленумэй гэшүүд энэ асуудалаар суглаанууд дээрэ элидхэһэн, мэдээсэһэн байна.

Тиихэдэ партиин Октябрьска райком өөрынгөө хүдэлмэри тухай районойнгоо партийна организацинуудта май, июнь һарануудта мэдээсээ һэн. Иимэ тоосоо, мэдээсэлнүүдые коммунистнууд һайшаажа, олон һанамжа, дурадхал оруулна. Тэдэниие нь партиин горком, райкомууд шэнжэлжэ, зохихо хэмжээнүүдые абана.

Городой коммунистнуудай хэһэн шүүмжэлхы ажаглалта, дурадхалнуудаар райгүйсэдкомуудай, горсоведэй коммунистнуудай нэгэдэмэл партийна суглаан зарлагдажа, тусхай хэмжээ ябуулганууд хараалагдаад, горсоведэй заседани дээрэ баталагдаа бэлэй. Хүн зониие ажаһуудалаар таалаар хангаха асуудал ажалшадай депутадуудай городской Соведэй сесси дээрэ табигдаһан байгаа.

Партийна, совет, ажахын хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдые политическэ асуудалнуудаар лекци, элидхэл хэлгэдэ үргэнөөр хабаадуулха эрилтэ КПСС-эй ЦК-гай тогтоол соо табигдана. Энэ талаар зарим тэды юумэн манай городто хэгдэжэ байна. Ленинскэ среда бүхэндэ, тусгаар табигдаһан графигай ёһоор тэдэнэр ажалшадтай уулзажа, элдэб асуудалнуудаар лекци уншана, хөөрэлдөө болон мэдээсэлнүүдые хэнэ. Зүгөөр энэ шухала хүдэлмэри ёһотоор түсэблэгдэнэгүй, хүсэд бүридхэлдэ абтанагүй, хинан шалгагданагүй. Зарим министерство, захиргаануудай хүтэлбэрилэгшэд ажалшадтай үсөөн уулзана.

Манай город студент-залуушуулай хото боложо байна гэжэ хэлэмээр. Ушар тиимэһээ залуушуулые, илангаяа һурадаг залуушуулые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэдэ партиин горком, райкомууд онсо анхаралаа хандуулна. Энэ жэлэй эхээр горкомой пленум дээрэ «Городой студент-залуушуулай дунда үзэл сурталай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри һайжаруулха тухай» асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ, бии байһан ехэхэн дутагдалнууд элирүүлэгдэһэн байгаа. Городой һуралсалай бүхы заведенинүүдтэ партийна суглаанууд боложо, бодото хэмжээнүүд хараалагдаа. Партийна хүдэлмэрилэгшэд—КПСС-эй обкомой, горкомой секретарьнар, таһагуудые даагшанар болон бусад үе үе болоод студентнүүдтэй уулзадаг болоо.

Гэхэтэй хамта энэмнай үшөөл заншал болоодүй.

Политическэ мэдээсэл эмхидхэлгэдэ политинформаторнууд ехэ үүргэтэй, тэдэнэй хүдэлмэридэ партийна органуудай анхаралаа табихань зүб. Политинформаторнуудай хүдэлмэриин асуудалаар хэдэн семинар үнгэргэгдөө. Августын 12-то политинформаторнуудай городской 1-дэхи конференци боложо, тэдэнэй ажалайнь дүн согсолотдожо, саашанхи зорилгонууд тодорхойлогдоһон байна. Мүнөө үедэ манай городто 1000 гаран политинформаторнууд хүдэлнэ, тэдэнэр али нэгэн асуудалаар мэргэжэнэ. Политическэ мэдээсэл үнгэргэлгэ олонхи коллективтэ гуримшуулагдажа, долоон хоногтоо нэгэ дахин—тусхай үдэр, часта болоно. Мүн политинформаторнуудай һуралсал, тэдэниие элдэб справочна материалнуудаар хангалга гуримтай болгогдожо, тэдэнэртэй партиин обкомой, горкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд үе үе болоод уулзана. Локомотив-вагон заһабарилгын, шэлэй механизированна, «Теплоприбор», прибор бүтээлгын заводуудай политинформаторнууд хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Саашалаа нүхэр Ангапов политинформаторнуудай һуралсал эмхидхэхэ, тэдэнэй дүй дүршэл согсолон дэлгэрүүлхэ, ойлгууламжын хүдэлмэридэ агитаторнуудай үүргые дээшэлүүлхэ тушаа дэлгэрэнгыгээр тогтожо хэлэбэ.

Ажалшадай дундахи партийно-политическэ мэдээсэл һайжаруулха тухай партиин Центральна Комитедэй абаһан тогтоол КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүдһээ үндэһэлнэ гэжэ КПСС-эй Кабанскын райкомой нэгэдэхи секретарь **В. И. Титов** тэмдэглэнэ. Тус тогтоолой гараһанай һүүлээр партиин райком, партийна организацинууд аймаг дотор энэ хүдэлмэриин ямараар эмхидхэгдэжэ байһые шалгажа, олон дутагдалнуудые элирүүлһэн байна. Политинформаторнуудые шэлэн олохо хүдэлмэри хангалтагүй байжа, иимэ даабари агитатор, лектор бүхэндэ тооной үгтэдэг байһан. Харин тиихэдэ хүтэлбэрилхы олон хүдэлмэрилэгшэд ямаршье даабаригүй, үзэл сурталай хүдэлмэридэ хабаадуулагдадаггүй байба.

Политическэ мэдээсэл һайжаруулха тухай асуудал КПСС-эй райкомой пленум дээрэ, политинформаторнуудай семинар дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Мүн партийна суглаанууд дээрэ табигдажа, шухала хэмжээнүүд хараалагдаһан байгаа. КПСС-эй райком һара бүри тусхай информационно бюллетень гаргажа, тэндэ аймагай ажалшадай социалис уялгануудай дүүргэлтэ, партиин райкомой хүдэлмэри, мүн районой партийна организацинууд үмэнэ байһан шухала зорилгонууд харуулагдана.

КПСС-эй райкомой бюро дээрэ шиидхэгдэһэн асуудалнууд партийна организацинуудта тэрэ сагтаа дуулгагдана. Хэрэгтэй болбольн энэ асуудалаар бюрогой гэшүүд ошожо мэдээсэдэг, ойлгуулжа үгэдэг. Тэрэшэлэн райкомой пленум, аймсоведэй сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнуудаар бэлдэгдэһэн элидхэлнүүд партийна организацинуудта эртээнһээ эльгээгдэнэ. КПСС-эй райкомдо, партийна комитедүүдтэ, партийна организацинуудта справочно-информационно бүлэгүүд байгуулагданхай, политинформаторнуудай семинар һара бүри үнгэргэгдэнэ.

Политическэ мэдээсэлэй зарим тэды һайжаруулагдаһанай ашаар ажалшадай эдэбхи үүсхэл хараа байса ургана, ажал хүдэлмэридөө харюусалгань дээшэлнэ. Ажал хэрэгшье урагшатай болоно. Байгша оной 9 һарын туршада аймагай промышленна предприятинууд, үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулбал, 1.600 мянган түхэригтэй ехэ продукци үйлэдбэрилжэ худалдаһан байна. Ажалай бүтээсэ хараалагдаһанһаа нилээд дээшэлээ.

Мүн хүдөө ажахын хүдэлмэришэд муу бэшэ амжалта туйлана. Гүрэндэ мяха, һү, үндэгэ худалдаха гурбан кварталай түсэб үлүүлэн дүүргэгдэбэ. Мүнөө малай үбэлжэлгэдэ гол анхаралаа хандуулнабди.

Гэхэтэй хамта партийно-политическэ мэдээсэл зүбөөр эмхидхэхэ талаар бүхы юумэн хэгдээ гэхын аргагүй. Дутагдалнууд, хүсэд шиидхэгдээгүй асуудалнууд үшөөл олон. Мэдээсэлэй шухала зүйл болохо газетэ, журналнууд саг болзортоо уншагшадта хүргэгдэнэгүй. Заримдаа республикын газетэнүүдые 2—3 үдэрөөр хожомдожо абанабди. Радио ба телевидениин дамжуулга маанадай эрилтэ хангананагүй. Телевиденеэр промышленна предприятинуудай хүдэлмэри, хүдөөгэйхидэй ажал хэрэг тон багаар харуулагдана. Магазинуудта В. И. Ленинэй зохёолнуудые, зурагуудые, багшын дүрэтэй значогуудые олохонь бэрхэтэй.

Зорилго юуб гэбэл, эдэ бүхы дутагдалнуудые дары усадхаха, политическэ хүдэлмэри үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, ажалшадые багша Ленинэй 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгануудай дүүргэлтын түлөө тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр элсүүлхэ хэрэг болоно.

— Партийно-политическэ мэдээсэл һайжаруулгада радио ба телевидениин үүргэнь ехэ,—гээд республикын Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи радио-дамжуулгын ба телевидениин Комитедэй түрүүлэгшэ **Ц. Ц. Митыпов** үгэеэ эхилнэ. Ленинэй үзэл сурталые үдэр бүри дэлгэрүүлхэ, парти болон Совет правительствын политикые үргэн олониитэдэ ойлгуулжа, тэдэнэй бодото дээрээ бэелүүлэгдэжэ байһые үргэнөөр харуулжа байха гэшэ радио, телевидениин хүдэлмэрилэгшэдэй нэрэ хүндын хэрэг болоно.

КПСС-эй ЦК-гай тогтоолой гараһанай һүүлээр радио болон телевиденеэр политическэ мэдээсэл дамжуулгые һайжаруулха хэмжээнүүд хараалагдаад, бэелүүлэгдэжэ байна. Февраль һараһаа радиогоор дамжуулагдадаг һүүлэй мэдээсэлнүүдэй сагынь нэмэә. Мүнөө республикын мэдээсэлнүүд үдэшэниинь 30 минутын, үглөөгүүрнь 15 минутын туршада ород, буряад хэлэн дээрэ дамжуулагдана. Штатнабэшэ эдэбхитэгэй холбоо барисаан бага зэргэ һайжараа, промышленна предприяти бүхэндэ тооной рабкорнуудай постнууд байгуулагдаа. Хаана, юунэй болохые эртээнһээ мэдэжэ, радиогоор дамжуулхые, телевиденеэр харуулхые оролдонобди.

Эдэ бүгэдын ашаар республикын мэдээсэлнүүд саг үргэлжын хэдэн гаршагуудтай болоо. «Табан жэлэй түрүүшүүл», «Ажалай ленинскэ вахтда», «Үдэрэй шэнжэ», «Партийна ажабайдал», «Ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүд» гэхэ мэтэ дамжуулгануудта үйлэдбэриин түрүүшүүл, партийна, совет хүдэлмэрилэгшэд хабаадалсана.

Мүнөө үедэ колхозникуудай республиканска конференцидэ, Колхозникуудай бүхэсоюзна III съездэдэ бэлэдхэл үргэнөөр харуулагдана. Манай һүүлэй мэдээсэлнүүдтэ баянголойхидой үүсхэлэй үргэнөөр дэмжэгдэһэн тухай һаянай ходо мэдээсэгдэнэ. Телевидениин студида мэдээсэлэй главна редакци байгуулагдажа, кадрнуудаар бэхижүүлэгдээ.

Үдэр бүридэ телевизионно һонинуудые дамжуулхаһаа гадна, долоон хоногтоо нэгэ дахин часай туршада мэдээсэлэй тусхай программа харуулэгшэд, партийна болон советскэ орхарюусанабди» гэһэн дамжуулгада министерство, ведомственүүдэй, городой эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, партийна болон советскэ органуудай хүдэлмэрилэгшэд, мэргэжэлтэд хабаадуулагдана.

> **„...Ажалшадай үмэнэ партийна, гүрэнэй, ажахын ба ниитын ажал ябуулагшадай зүгһөө гүрэнэй дотоодын болон гадаадын политикын асуудалнууд, партийна органуудай, правительствын болон ниитын органуудай хүдэлмэри тухайда ходо үгэ хэлэжэ байхыень хангаха шухала".**
>
> (КПСС-эй ЦК-гай Тоосоото элидхэл тушаа Советскэ Союзай Коммунис партиин XXIII съездын резолюциһаа).

Багша Ленинэй ойн баярай урда тээхи үдэрнүүдэй дамжуулгануудта социалис мүрысөөнэй ябаса тухай мэдээсэлнүүд ехэхэн һуури эзэлнэ. Телевиденеэр зарим предприяти, колхоз, совхозуудай, районуудай тоосоо дамжуулжа эхилбэбди. Гадна, «Манай хүршэнэртэ» гэһэн гаршагтайгаар Шэтын, Эрхүүгэй областьнуудһаа, Монголой Арадай Республикаһаа дамжуулга эмхидхэгдэнэ.

Гэхэтэй хамта радио болон телевиденеэр партийно-политическэ мэдээсэл дамжуулга хүсэд һайжараа гэхын аргагүй. Энэ хэрэг улам нарижуулан һайжаруулха, һонирхолтой, удха түгэлдэр болгохо шухала.

Трибуна дээрэ КПСС-эй Хориин райкомой нэгэдэхи секретарь **П. М. Павлов.** КПСС-эй XXIII съездын, партиин Центральна Комитедэй тогтоолнууд ажалшадай дунда партийно-политическэ мэдээсэл зүбөөр эмхидхэн табиха һайн аргануудые партийна организацинуудта заагаа. Энэ тогтоолтой зохилдуулан, партиин райком тусхай хэмжээ ябуулгануудые тодорхойложо, коммунистнуудай суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэлгэдэ табиһан байна. Лекторнууд, политинформаторнууд дахинаа харагдажа томилогдоо. Аймаг дотор хамта 150 политинформаторнууд хүдэлнэ. Политическэ мэдээсэл тусхай үдэртэ—понедельник бүхэндэ үнгэргэгдэнэ. Энэ үдэртэ политинформаторнууд даалгагдаһан участогуудта гаража ажалшадтай уулзана, лекци, элидхэл уншана, тэдэнэй асуудалнуудта харюусана.

Политическэ мэдээсэл үнгэргэлые иигэжэ гуримшуулхада зохисотой гэжэ һанагдана. Нэгэдэхеэр, ажалшад энэ үдэрөө мэдэжэ байна; хоёрдохёор—политинформаторнуудай хүдэлмэри хинан шалгаха арга олдоно. Анаагай совхоздо, районой больницын, аймагай һургуулинуудай коллективүүдтэ политическэ мэдээсэл муу бэшээр эмхидхэгдэнхэй.

Энэ хүдэлмэридэ КПСС-эй райкомой пленумэй, бюрогой гэшүүд эдэбхитэйгээр хабаадуулагдана. Хүдөөгөөр ябахадаа хүн зонтой уулзажа, тэдэнэртэй хөөрэлдэжэ мэдэһэн, дуулаһанаа, хараһан, үзэһэнөө бюро дээрэ хөөрэлдэдэг болоһонхойбди. Хэрэг гарабални, дары шиидхэгдэжэ, партийна организацинуудта дуулгагдана. Политинформаторнуудта туһаламжа болгон информационно бюллетень хэблэгдээ, тэдэнэртэй 3 семинар үнгэргэгдөө. Политическэ мэдээсэлдэ харуулан ойлгуулха зүйлнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ оролдолго гаргагдана.

Һаяхан партиин райкомой бюро дээрэ нүүдэл оньһожоруулагдамал 335-дахи колоннодо политическэ мэдээсэлэй ямараар табигдаһан тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ, ехэхэн дутагдалнууд элирүүлэгдэһэн, шухала хэмжээнүүд абтаһан байна.

Аймагай хүтэлбэрилхы тушаалтад томо һууринуудай тосхонуудай ажалшадтай уулзажа хөөрэлдэнэ. Эдэ уулзалгануудта аймгүйсэдкомой соёлой таһагые даагша, киносетиин, холбооной үзелэй начальник ажалшадай ажаһуудалай эрилтые хангадаг комбинадай директор болон бусад хүтэлбэрилэгшэд хабаадалсадаг юм. Мүн партиин райкомой, аймгүйсэдкомой хүдэлмэрилэгшэд эрхэ бэшэ байлсадаг. Иимэ хэдэн уулзалганууд үнгэргэгдэжэ, һүүлээрнь дүнгүүдынь райкомой бюро дээрэ харагдаба.

Гадна дороһоо, ажалшадһаа ороһон мэдээсэлдэ, тэдэнэй һанамжа, дурадхалнуудта анхаралтайгаар хандаха, саг доронь шиидхэхэ, хэмжээнүүдые абаха шухала гэжэ дүй дүршэл харуулна. Предприяти, эмхи зургаануудта ороһон бэшэг, гомдолнуудаар ямар хэмжээнүүдэй абтажа байһыень биднэр квартал бүхэндэ шалганабди. Мүн партийна, комсомолой, профсоюзна суглаануудай протоколнууд шэнжэлэгдэжэ, зохихо тобшолол хэгдэнэ. Энэ хүдэлмэри партийна организацинуудта, КПСС-эй райкомой дэргэдэ эмхидхэгдэһэн справочно информационно бүлэгүүдтэ даалгагданхай.

Ажалшадай дунда политическэ мэдээсэл һайжаруулха тушаа партийна организацинуудай абаһан хэмжээнүүд муу бэшэ аша үрэ үгэнэ. Аймагай совхозууд гүрэндэ һү, нооһо, үндэгэ худалдаха жэлэйнгээ түсэб мүнөө дүүргэнхэй, мяха худалдаха түсэбөө ноябрь һарада дүүргэхэ юм. Мүнөө үедэ гол анхаралаа тэжээл бэлдэлгэдэ хандууланхайбди. Энэ хүдэлмэри үшөө үргэлжэлһээр. Мүн малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэл тон харюусалгатай хэрэг болоод байна.

Урдаа байһан эдэ зорилгонуудые хаһа сагтань шиидхэжэ шадабал, В. И. Ленинэй 100 жэлэй ойдо абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэхэ арга олдохо болоно бшуу.

Партийно-политическэ мэдээсэл эмхидхэлгэдэ хэблэлэй, тэрэ тоодо аймагай газетэнүүдэй үүргэ харюусалгые дээшэлүүлхэ тухай асуудалда республикын журналистнуудай Союзай правлениин түрүүлэгшэ, «Правда Бурятии» газетын редактор **П. В. Кондрашов** пленумдэ хабаадагшадай анхарал хандуулба. Энэ асуудал Кабанскда болоһон аймагай газетэнүүдэй журналистнуудай кустовой зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байха юм. Гадна союзай правлениин гэшүүд хүдөөгөөр ябахадаа, аймагай газетэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзажа, газетын хуудаһануудта мэдээсэл үгэхэ тухай тэдэнэртэй зүбшэдэг, хөөрэлдэдэг, бодото туһаламжа үзүүлдэг байна. Энэ талаар республиканска газетэнүүдтэ толилогдодог хэблэлэй шэнжэлэлнүүд мүн лэ ехэхэн үүргэ дүүргэнэ.

Хэблэлдэ партийно-политическэ мэдээсэл һайжаруулхын тула журналистнуудай бэлэдхэл, тэдэнэй һуралсалда анхаралаа табиха шухала гээд үгэ хэлэгшэ тэмдэглэнэ. Энэ талаар республика дотор горитой юумэн хэгдэнэгүй. Аймагай газетэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй семинар, журналистнуудай научно-практическа конференци үнгэргэжэ, манай хэблэлдэ пропагандын ленинскэ ёһо гуримые үргэнөөр хүгжөөхэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ саг тулажа ерээ. Гадна аймагуудай, республикын партийна, совет органуудай хүдэлмэри тухай журналистнуудта үе үе болоод лэ мэдээсэжэ, дуулгажа байбал һайн һэн.

Пленумэй үзэмжэдэ табигдаһан асуудалай удха шанар тухай тогтохо зуураа, ВЛКСМ-эй обкомой нэгэдэхи секретарь **М. Ф. Маханов** комсомолой хүдэлмэридэ энээнэй сэхэ хабаатай байһаниие онсолон тэмдэглэбэ. Комсомолшууд болон залуушуулай политическэ хүмүүжэл дээшэлүүлхын тула һүүлэй үедэ горитой хүдэлмэри ябуулагдаһан байна. Комсомолой политическэ һуралсал һураггүй һайжараа. Комсомолой политическэ һуралсалай пропагандистаар олон коммунистнууд томилогдонхой.

— Аймагай зарим газетэнүүд, тэрэшэлэн нютагуудтахи радиодамжуулга комсомолой ажабайдал тухай муугаар мэдээсэнэ. Хэрбээ «Бэшүүрэй таряашан» газетын комсомолой хүдэлмэридэ анхаралаа үдэр бүри табидаг байхадань, харин Мухар-Шэбэрэй аймагай «Ленинэй зам» газетын хуудаһануудта дээрэ комсомолой организацинуудай, залуушуулай хэрэг үйлэ, ажабайдал тушаа бэшэһэн юумые олохогүйт,— гэжэ үгэ хэлэгшэ шүүмжэлбэ.

Залуушуулай темэдэ зорюулһан радио-дамжуулгын баһал дутагдалтай байһан тушаа тогтохо зуураа, республикын Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Радио-дамжуулгын ба телевидениин комитедэй залуушуулда хабаатай дамжуулга эрхилдэг редакциие бэхижүүлхэ, залуушуулда зорюулһан дамжуулгын сагые ехэ болгохо, хэхынь гүнзэгырүүлхэ шухала болоо гэжэ нүхэр Маханов тэмдэглэбэ.

Мүнөө үедэ комсомолой организацинуудаар тоосоото һунгалтын суглаанууд боложо байна. Зарим тэзүүр энэ шухала кампани хангалтагүйгөөр үнгэрнэ. Комсомолой кадрнууд олоор һэлгэгдэнэ. Илангаяа институдуудай, техникумүүдэй организацинуудай секретарьнарай байдал һайн бэшэ. Тиимэһээ тэндэхи партийна организацинууд энэ асуудалда анхаралаа табиха бээз гэжэ үгэ хэлэгшэ найдана. Комсомолой дунда хүдэлхөөр залуу коммунистнуудые олоор эльгээхэ, организацинуудай хүтэлбэриие бэхижүүлхэ тон шухала болоод байна.

Партийно-политическэ мэдээсэл һайжаруулха зорилгоор КПСС-эй Октябрьска райкомой һүүлэй үедэ ябуулһан хүдэлмэри тушаа тус райкомой нэгэдэхи секретарь **А. Д. Чукаев** үгэеэ зорюулба. Партийно-политическэ мэдээсэлэй байдал, тэрэниие саашадань һайжаруулха тухай асуудал партиин райкомой бюро болон пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, тусхай хэмжээ ябуулганууд баталан абтаһан байна. Удаань энэ асуудалаар парторганизацинуудай секретарьнарай, политинформаторнуудай семинар үнгэргэгдөө. Политинформаторнууд хоёр дахин олон болгогдоһон байха юм.

— Партийна бүхы хүтэлбэрилхы органууд коммунистнуудай урда бүхы ажалшадай урда мүнөө хэжэ байһан хүдэлмэриингөө ябаса тухай, абтаһан партийна шиидхэбэринүүдэй хэр дүүргэгдэжэ байһан тухай ходо мэдээсэжэ, тоосожо байха эрилтэ тухай КПСС-эй Устав табидаг. Энэ эрилтые бэелүүлэн, КПСС-эй райкомой болон бюрогой гэшүүд саг үргэлжэ тоосожо байдаг болонхой. Энээниие шэнэ юумэн гэжэ хэлэгдэнэгүй. Зүгөөр энэ хэрэгые гуримшуулан, заншалта зүйл болгоһон байнабди. Тоосоо хэхэ үедэ коммунистнуудай, ажалшадай хэһэн шүүмжэлхы ажаглалтанууд, оруулһан дурадхалнууд бүридхэлдэ абтажа, дүүргэлтынь хойноһоо шанга хиналга табигдадаг,—гэжэ нүхэр Чукаев хэлэбэ.

КПСС-эй райкомой үүсхэлээр эндэ партийно-политическэ мэдээсэлэй бюллетень хэблэгдэдэг болонхой. Иимэ гурбан бюллетень гаргагданхай, дүрбэдэхинь бэлэн болоод байна. Энэ бюллетень дотор район соо һүүлэй үедэ болоһон хубилалта, гол хүдэлмэринүүдэй ябаса, партийна организацинуудай хүдэлмэриин дүй дүршэл, партиин райкомой ажал ябуулга тухай мэдээсэл хэгдэдэг шуу. Партийно-политическэ мэдээсэл хэлгын хэрэг илангаяа Мяха-консервын комбинадта һайнаар, гуримтайгаар эмхидхэгдэнэ. Энэ хүдэлмэринь ажалшадай анхарал ехээр татадаг болонхой. Эндэ ленинскэ пятница гэжэ үдэр тогтоогдонхой, комбинадай хүдэлмэрилэгшэдтэ алибаа асуудалаар партийно-политическэ мэдээсэл хэхыень партиин райкомой, горкомой болон обкомой хүтэлбэрилхы тушаалтадые уридаг байна.

Хэрбээ дээрэһээ хэгдэдэг мэдээсэлэй гуримшуулагдаад байхадань, харин дороһоо дээшэнь мэдээсэл хэхэ хэрэг һанаһанда хүрэнэгүй, үшөөл хангалтагүй байдалтай. Энэ хүдэлмэриие яажа һайжаруулха тухай хөөрэлдөөн яһала болоно, аргынь бэдэржэл байнабди. Тиибэшье мүрөө олоодүй байһаар гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Гадна социально-ажаһуудалай асуудалнуудаар мэдээсэл хэхэ хэрэг гуримшуулагдаагүй байһаар. Энэ байдалые совет, ажахын органууд шэнжэлжэ үзэхэ уялгатай. Эдэ органуудай мэдээлэй эмхи зургаануудта дутагдалнууд баһал олон ха юм. Юрэдөө, сэхынь хэлэхэдэ, министерство болон ведомственүүдэй хүтэлбэрилэгшэд манда ехэл үсөөн ябадаг, хүн зонтой хөөрэлдэдэггүй зон гэшэ.

— Партийно-политическэ мэдээсэл һайжаруулха тухай КПСС-эй ЦК-гай тогтоолые, тэрэнэй үндэһөөр КПСС-эй обкомой абаһан тогтоолые бэелүүлхэ талаар партиин Тункэнэй райком зохихо хүдэлмэри хэһэн байна. Ажалшадай дунда ябуулагдадаг партийно-политическэ хүдэлмэри һайжаруулха тухай хэмжээ ябуулганууд хараалагдаа һэн. Энэ асуудал КПСС-эй райкомой пленум, бюро болон партийна суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Энэ талаар эрхилдэг хүдэлмэриингөө үрэ дүнгһөө шүүмжэлхы тобшолол хэһэн, алишье талаһаа мэдээсэл хэхэ хэрэг һайжаруулха аргануудые бэдэрэгдэһэн байна. Партийна, совет, ажахын хүтэлбэрилхы тушаалтадай харюусалга улам дээшэлүүлхэ эрилтэ табигдаа,—гэжэ КПСС-эй райкомой секретарь **Н. И. Крючков** хөөрэнэ.

КПСС-эй райкомой дэргэдэ долоон хүнһөө бүридэһэн методическа совет байгуулагдаһан, тэрэниие райкомой пропагандист хүтэлбэрилнэ. Тиимэ соведүүд парткомуудай, мүн «Саян» газетын редакциин дэргэдэ эмхидхэгдээ. Политинформатор, лектор болон агитаторнуудай бүридэл шэнэдхэгдээ, теоретическэ талаараа бэлэдхэл һайнтай хүнүүд оруулагдаа. Политинформаторнууд гурбан секци болон хубаардаг. Иигэжэ политинформатор хадаа али нэгэндэнь мэргэжэнэ бшуу.

Ажалшан зоной дунда политическэ хүдэлмэри ябуулдаг хүнүүдэй хүдэлмэриие саг үргэлжын хиналта доро абаха гээшэ ехэ шухала хэрэг. Энэ талада политическэ хүдэлмэри ябуулха тусхай үдэрнүүдые һунгаһан байна. Жэшээнь, понедельнигтэ политическэ мэдээсэл хэдэг, средада агитаторнууд участогтаа гарадаг, пятницада лекци уншагдадаг байна. Иимэ гурим тогтоолго ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулагшадай харюусалга дээшэлүүлнэ, хүнүүдшье хэнэй ерэхые мэдэжэ байдаг. Гадна ленинскэ уншалга аймагай түбтэ эмхидхэгдэнхэй, һаядаа ленинскэ арадай һургуулинууд хүдэлжэ эхилхэнь.

Саашадаа үгэеэ үргэлжэлүүлхэ зурааа, нүхэр Крючков ойлгуулламжын-политическэ хүдэлмэри ябуулагшадай һуралсал яажа эмхидхэдэг тухайдаа тогтобо. Семинарнууд саг соогоо зарлагдана, тиихэдээ дүй дүршэлөө халан абалсаха хэрэгтэ анхаралаа хандуулдаг байна. Мүн мэдээсэлэй бюллетень гаргажа эхилбэ. Иимэ бюллетень саашадаа квартал соо нэгэ дахин хэблэгдэхэ юм.

Аймаг дотор политическэ хүдэлмэри һайжаруулһан ябадал ажахын, үйлэдбэриин ябасада аша үрэтэйгөөр нүлөөлнэ гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Ган гасуур жэлэй болоошье һаань, үбһэ хуряалга эмхитэйгээр үнгэргэгдөө, яһала ехэ үбһэн абтаа, набшаһата тэжээл ехээр суглуулагдаа. Һолоомон сомогдожо, малай байрануудай газаа асаргадана. Куузику ехэ һайнаар энэ жэлдэ ургаба. Зунай үедэ мал һайнаар адуулагдажа, толгой бүринь шэгнүүр хоног бүхэндэ дунда зэргээр аймаг соо 773 граммаар нэмэһэн байна. Мүнөө Захааминай Баян-Голой совхозой малшадай үүсхэл аймаг дотор үргэнөөр дэмжэгдэжэ, эмхидхэлэй горитой хүдэлмэри хэгдэжэ байна. Үбэлэй сагта шахалгада табигдаһан малай толгой бүриин шэгнүүрые 900 граммаар нэмээжэ байхабди гэһэн «Сибиряк» колхозой малшад аймаг соогоо мүрысөө үүсхэбэ. Ажахынууд гүрэндэ мяха худалдаха жэлэйнгээ түсэбые октябрь, ноябрь һарануудта дүүргэхэ зорилготой. Нёдондонойхиһоо 118 килограмм һүн үнеэн бүриһөө ехээр һаагдаа. Малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэл эршэтэйгээр ябуулагдана гэжэ үгэ хэлэгшэ тодорхойлон тэмдэглэбэ.

Нүхэр Крючков партийна мэдээсэл һайжаруулха талаар партиин райкомой ямар хүдэлмэри ябуулжа байһан тушаань мүн лэ тогтобо. КПСС-эй райкомой ажал ябуулга тухай коммунистнуудта али олон аргаар мэдээсэжэ байдагынь эндэ элеэр харагдана. Партийно-политическэ мэдээсэл саашадань һайжаруулха тэмсэлдэ аймагай «Саян» газетэ анхаралаа баһал ехээр хандуулдаг болоо, тэрэнэй хуудаһанууд дээрэ «Информационно мэдээсэл» гэһэн шэнэ гаршаг бии боложо, тэндэ саг үргэлжэ аймагай хүтэлбэрилхы органуудта боложо байһан һонинууд, шухала шухала хэмжээ ябуулганууд, тэдэнэй дүүргэлтэ ходо мэдээсэгдэжэ байдаг.

Үгынгөө һүүлдэ өөрынгөө хүдэлмэридэхи дутагдалнууд тухай тоотоһон, энэ шухала хэмжээ ябуулгые һайжаруулха талаар хэдэн дурадхалнуудые нүхэр Крючков оруулһан байна.

«Знание» бүлгэмэй республикын отделениин правлениин президиумэй түрүүлэгшэ **Л. Е. Элиасов** үгэ абана:

— Ерэхэ 1970 он хадаа түүхэтэ ушарнуудаар баян жэл байхань гээшэ. В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе, Ф. Энгельсын түрэһөөр 150 жэлэй ойе, фашис Германиие илаһаар 25 жэлэй болоһоной ойе һайндэрлэлгэ, КПСС-эй XXIV съездэдэ бэлэдхэл, табан жэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө шанга тэмсэл—иимэ гүнзэгы удха шанартай үе сагые хүлеэжэ байнабди. Тиимэһээ үзэл сурталай хүдэлмэрилэгшэд хадаа айхабтар ехэ хүдэлмэри ябуулха уялгатай болоод байна,—гэжэ тэрэ үгэеэ эхилнэ.

«Знание» бүлгэмэй республикын отделениин эмхинүүдэй ажал хүдэлмэри тухай үгэ хэлэгшэ тогтобо. Энэ эмхиин гол хүдэлмэринь хадаа лекционно пропаганда болоно. Энэ жэлэй найман һарын туршада бүлгэмэй лекторнууд хүн зоной дунда 60 мянга гаран лекци уншаһан, 35 мянга гаран хөөрэлдөө, политическэ мэдээсэл хэһэн, хоёр мянга шахуу тематическа элдэб янзын теоретическэ, научно-практическа болон бусад конференцинүүдые үнгэргэһэн байха юм. Политическэ хүдэлмэри ябуулдаг пүхэдтэ туһаламжа болгон, правлениин үүсхэлээр һара бүхэндэ нэгэ удаа «Кругозор» гэжэ журнал хэблэгдэнэ. Гэбэшье энэ журнал элдэб шалтагаанһаа боложо үсөөн хэһэгээр гаргагдана. Справочно-мэдээсэлэй бүлэг лекторнуудта ороһон асуудалнуудай шэнжэ шанарые удхаарнь илган шэнжэлнэ, тобшолол хэнэ.

Гэхэтэй хамта үгэ хэлэгшэ бүлгэмэй нютагуудтахи зарим эмхинүүдэй, зарим лекторнуудай хүдэлмэриин дутагдалнууд тухай тогтобо. Зарим тосхонуудай хүн зондо оройдоошье лекци уншагдаггүй, тэдэнтэй политическо-ойлгуулламжын ямар нэгэн хүдэлмэри ябуулагдадаг... бии. Эдэбхитэй лек... гаар ажалшан зоно... лекци уншаха, хөөр... шадалгүй гэшүүд ба... һаниинь гэмшэлтэй.

Саашань үгэеэ үр... раа, нүхэр Элиасов ... мэй эхин эмхинүү... галтын кампани ... хэлэбэ. Тиихэ зуура... дэлмэридэ нютагуу... организацинууд, ... бодото туһаламжа ... найдаба. Тиимэ туһ... «Знание» бүлгэмэй ... нинүүдэй харюусал... ходо һэлгэгдэжэ бай... аяар 12 хүн һэлгэг... зарим аймагуудта ... гэгдэһэн ушаршье б... лэй гурбан жэлэй ... аймагай отделени... секретариин туша... даагаад туршаа б...

— Пленум дээр... жэ байгаа энэ асуу... угаа ехэ. Энэ удха... эй XXIII съездын... Пленумүүдэй тогт... һэлһэн байна,—га... комотив-вагон заһа... парткомой секретар... үгэеэ эхилнэ.

Заводой партком ... ческэ мэдээсэл һай... гоор һүүлэй үедэ х... нүүдые абаа. Партий... заци бүхэндэ полити... бүлэгүүд байгуул... 125 политинформат... нэр уласхоорондын ... мическа ба коммуни... асуудалнуудаар мэргэ... секци болон хубаард... хэндэ һарадаа нэгэ ... эмхидхэгдэдэг. Т... заабари үгэлгын зүй... организаци бүхэнд... жо байдаг гэжэ үгэ... нэ.

Партком коллекти... тическэ хүдэлмэри ... даа, ганцал поли... хизаарлана бэшэ. ... ганда, политическа ... ци, харуулан ойлгу... хэ мэтын арга дүр... рэглэһэн зангаара. ... лагдажа байгаа ... али бүхы хүдэлмэр... литическэ ба ажала... үргэдхэхэ, В. И. Л... зуун жэлэй ойн хү... социалис уялгануу... гэсөөр бэелүүлхэ т... гэһэн удхатайгаар ...

Политическэ мэд... үедэ, хүтэлбэрилх... вэйнгээ үмэнэ тоос... шье аргаар ороһон ... шүүмжэлхы ажаг... до согсологдожо, ... ябуулганууд хара... дүүргэлтын хойно...

— Социалис Ах... Ошировай хүтэлб... цех завод соогоо т... даг. Тус цехэй колле... нэй түрэһөөр 100 ... лэлдэ абаһан соци... шэнэлэе. дээшэлүүл... баярай хүндэлэлэй ... хын түлөө мүрысөө ... һэн үүсхэл гарга... бүхэндэ зүбшэн х... ниитээр һайшаагда... заводой коллективай ... тэндэ шэнэ социали... Ленинэй ойн баярай ... мотада хүртэхын т... иигэжэ завод дотор... дэлгэрбэ,—гэжэ нүх... хэбэ.

Партийно-полити... һайжаруулха зори... жээ ябуулганууд ту... дүнгэй туйлагда... КПСС-эй Бэшүүрэй ... тарь **В. П. Конеч...** үгэ хэлэхэдээ онсо ... партийна, совет, а... хүтэлбэрилэгшэд, а... тэд, партийна бүх... хирэ болоод лэ тусха... сэбэй ёһоор ажах... бүхэндэ ошожо а... дэжэ, ажал хэрэг т... политическэ мэдээс... римтай болоһони... дэ политинформа... тушаа, социалис ... гаргалга, тэрэниие ... холго эмхидхэхэ хэ... рал онсо хандуула...

Элидхэл зүбшэн ... тус асуудалаар КП... пленум тусхай тогт...

Пленум дээрэ КП... секретарь **Н. Е. М...** кын колхоз, совхоз... гын байдал ба тэр... руулха, хониной ма... ехээр абаха хэмжэ... тиин обкомой IV п... хэр зэргэ дүүргэг... мэдээсэл хээ.

Пленумэй эсэстэ ... нэгэдэхи секрета... үгэ хэлэхэдээ, мүнөө... дэхэ гол шухала зо... тогтоод, үнгэржэ б... хын жэлые эрхимэ... эсэшэ сусашагүйгөө... ба.

...НИНЭЙ ҺУРГААЛАЙ НАРАН ДОРО

Урда Сибириин гоё һайхан баялиг Үндэр хада уулануудтай, ой тайгатай, ...гаар хашаалагдаһан саб жалганууд- ...гэн тала нугануудтай, байгаалиин ...г, хада уулаһаа урдаһан дошхон ...мүрэнүүдтэй, сэнхир хүхэ нуур сөө- ...үсэн түгэс Енисей мүрэнэй шуумайн ... баян орон юм. Энэ хадаа оюун бэ- ... хэхэ дуратай арад тухай үльгэр ...лагдадаг эрэлхэг зоригто хүнүүдтэй ...юм. Олон удаан жэлдэ энэ нютагай ...лизмын хатуу шанга дарлалта доро ...ша зониинь хизаар оронойн- ... эдлэжэ шададаггүй, харин ...хэлбэһо ба шууһаараа дэбтээи ...байдаг байгаа бшуу.

...революци Тувын арадые дарлалта ...гы болохо ябадалһаа абарһан. 1921 ...үргэн уужам газар нютаг сагаантанай ... сэбэрлэгдээ, национально-сүлөөрэл- ...н ашаар Тувын арадай республика бо- ...н тэг дунда арадай-демократическа ...оо. Шэнэ, сүлөөтэ ажабайдал эхилээ. ...аха дүүгэй һайн һайхан туһаламжын ... арадынь шэнэ замаар түрүүшын ... хэжэ эхилээ һэн.

...октябриин 11-дэ Соведүүдэй ороной ...тлын зэргэдэ Тувын һайн дураараа ...о, арад зониинь ёһотойл эрхэ сүлөө- ...-Хэм мүрэнэй хада уулын забһараар ...а, өөрынгөө уһые газаа далай руу ...ээр, Тувын арад элдэб бэрхэшээл- ...ь агуухэ далайтай—Советскэ Союз-

Тува хорин табан жэлэй турша соо танигдашагүйгөөр хубилаа.

Энээн тухай КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь, ССР Союзай Верховно Соведэй депутат С. К. ТОКА ТАСС-ай корреспондентдэ хөөрэһэн байна.

Тувын арадай национальна һэргэлгэ ба социальна сүлөөрэлгэ, үйлэдбэрилгынь хүсэнүүдэй ба социалис соёл культурынь һалбаран хүгжэлгэ Владимир Ильич Ленинэй нэрэтэй холбоотой гэжэ мэдэрхэдэ маанадта ехэ баяр баясхалантай байдаг. Манай амжалтанууд хадаа ленинскэ национальна политикын илан мандалга болоно гээд тэрэ хэлээ.

СОВЕТ ТУВЫН 25 ЖЭЛ

Революциин урда тээхи Тувада патриархально-феодальна харилсаан үшөөл бии байгаа. Эндэ һургуулинууд, больницанууд, соёл культурын ба үзэг бэшэг шудалха гуламтанууд байгаагүй. Энэ хизаар нютагые үндэһөөрнь хубилгахын тулада оройдоол 25 жэл хэрэгтэй байгаа бшуу. Мүнөөнэй Тувын АССР-тэ шэнэ барилганууд олоор хэгдэдэг, томо колхоз, совхозууд байгуулагданхай. Республика дотор энергетическэ, түлишын, модо болбосоруулдаг, эдеэ хоолой промышленность, барилгын индустриин ба үнгэтэ металлургиин предприятинууд байгуулагданхай. Автомобильна, агаарай ба уһанай транспорт түргэнөөр хүгжэнэ. Энэ үе соо промышленна продукци бүтээн гаргалга гуша дахин, хүдөө ажахын продукци гаргалга һүүлшын арбан табан жэлэй турша соо хоёр дахин нэмээ.

«Туваасбест» гэжэ комбинат—ороной томо предприятинуудай нэгэн—Тувын баруун талын хубида бодхоогдонхой. Республикын үнгэтэ металлургиин түрүүшын предприяти бологшо «Тувакобальт» гэжэ комбинадай барилга Хова-Аксада түгэсхэгдэхээ байнхай. Жэлдээ 500 мянган тонно нүүрһэ малган гаргаха Каа-Хэмскэ нүүрһэнэй нэмэл уурхай түхеэрэлгэ Кызыл шадар дүүргэгдэхээ байнхай. Барилгын детальнуудай комбинат удахагүй ашаглалгада үгтэхэ. Тувада асфальтаар хушагдаһан автомобильна харгынууд олон болохо, шэнэ городууд, хүдэлмэришэнэй посёлогууд ба тосхонууд урган гараха.

Зоной ажаһуудал үндэһөөрөө хубилаа. Урдын нүүдэл байдалтай ажалша-малшад һэеы гэрнүүдһээ гаража, аятай зохид гэр байшангууд соо ажаһуудаг болоо. Урдань хүн зоной һуудаггүй хооһон талануудта, хадаһаа урдаһан гол мүрэнүүдэй нуга хүндынүүдтэ клубууд болон библиотекэнүүдтэй, хүүгэдэй саад, яслинуудтай, больницанууд болон хүгжэмэй һургуулинуудтай аятай зохид һуурин газарнууд бии болоо. Электрын элшэ хүсэн хүдөө тосхонуудай ажаһуудалда, колхоз, совхозуудай үйлэдбэридэ үргэнөөр хэрэглэгдэдэг болоһон байна.

Ажалша-малшад шэнэ мэргэжэл шудалдаг болоо. Хүдэлмэришэн анги ургана, техническэ интеллигенци жэл ерэхэ тудам олон болоно. Ажалшадай материальна ба культурна хэмжээнэй ехээр дээшэлһэнэй, арадай элүүрые хамгаалгын хүгжэһэнэй, республикын хүн зоной ажаһуудалай үндэһөөрөө һайжарһанай ашаар республикын хүн зоной тоо жэлһээ жэлдэ олон боложол байдаг, нарайлалга наһа баралгада орходоо зургаа дахин олон болоо. Революциин урда тээ арад зонойнь хосорон үгы боложо байһан Тувада иимэ байдал мандажа байна бшуу.

Зүгөөр гол юумэн гэхэдэ, партиин ба совет байгуулалтаар хүмүүжүүлэгдэһэн шэнэ хүнүүдээрээ омогорхохо ёһоороол бидэнэр омогорхонобди. Тувынхид өөрын үзэг бэшэггүй байһан аад, мүнөө үргэлжэ дээрээ үзэг бэшэг мэдэдэг хүн зонтой республика болонхой. Тувада һургуулинууд, дээдэ ба тусхай дунда һургуулинууд олон. Бүри һая, 1930 ондо эндэ үзэг бэшэг мэдэдэг оройдоол зургаан эхэнэр бии байгаа. Мүнөө партийна, советскэ ба ажахын организацинуудта олон эхэнэрнүүд хүдэлдэг. Тувын АССР-эй Верховно Соведэй депутадуудай гурбанайнь нэгэ шахуу хуби эхэнэрнүүд юм. Хэдэн олон мянган эхэнэр гүрэнэй засагай нютагай организацинуудта һунгагданхай. Дээдэ ба тусхай дунда эрдэмтэй 10 мэргэжэлтэ бүхэнэй зургаанинь эхэнэрнүүд. Багша, врач, агроном, инженер, археолог ба экономист гэһэн мэргэжэлнүүдые нютаг зоной дундаһаа гараһан эхэнэрнүүд эзэлдэг гэжэ хэлэбэл мүнөө хэниинешье гайхуулхагүйт.

Бай-Кара Долчанмаа мал адуулагша байһанаа республикын Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ хүрэтэр алдарта замаар ябажа гараа. Урдань батраг байһан Хертек Анчима мүнөө Тувын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшын тушаалые даадаг, хорин табан жэлэй турша соо правительствын гэшүүн байдаг. Хонишон, Социалис Ажалай Герой ба Эхэ-Герой Урля Кандан, багша, ССР Союзай Верховно Соведэй депутат Ак-Кыс Оюн, РСФСР-эй габьяата артистка, Тувын АССР-эй арадай артистка Кара-Кыс Мунзук өөһэдынгөө ажалаар омогорходог...

Азиин географическа түбые тэмдэглэһэн хүшөө Кызылэй Енисей мүрэнэй эрье дээрэхи үйлсэдэ оршодог. Энэ хадаа республикын юрэнхы герб болонхой. Юуб гэхэдэ, сэнхир хүхэ огторгой руу шоройһон оройнь гэрэл тээшэ, наран тээшэ манай арадай эрмэлзэдэгэй һүлдэ тэмдэгынь болоно.

ХУБИИНГАА ТАБАН ЖЭЛЫЕ ДҮҮРГЭЭШЭД...

Улаан-Үдэ городой оёдолой нэгэдэлэй хүдэлмэришэд болон алба хаагшад ажалшадай захилнуудые һайнаар дүүргэхын түлөө ехэ оролдолго гаргадаг юм. Энэ управлениидэ өөрынгөө табан жэлэй түсэб дүүргэгшэд үдэрһөө үдэртэ олошоржо байна.

Нүхэд Гуляева, Суменкова, Упханова болон бусад табан жэлэйнгээ түсэбые үшөө май һарада дүүргээ һэн. Хүн зоной хуушарһан хубсаһа шэнэлэн заһабарилдаг цехэй оёдолшон, коммунис ажалай ударник Анна Трифоновна Суменкова ажалшадай захил һайнаар дүүргэжэ, баяр баясхаланда хүртэжэ байдаг (зүүн гартахи зураг). Терешковагай гудамжаар байрлаһан ажалшадай ажаһуудалай эрилтэ хангаха комбинадай оёдолшон, коммунис ажалай ударник Зинанда Васильевна Гуляева мүн лэ бэрхэ оёдолшон гэжэ суурханхай (доодо зураг).

А. МАНТАЕВАЙ фото.

ХАХАСАЛГЫН УУЛЗАЛГА

ФУТБОЛ

Мүнөөдэр ехэ футбол. Арһан бүмбэгын ёһотойл мастернууд уулзаха. Теэд... Улаан-Үдынгөө ногоон талмай дээрэ «А» классай командануудай наадахые һүүлшынхеэ харахамнай. Аяар хахад жэлээр ехэ футболтой хахасаха болонобди.

Манай «Сэлэнгын» мүнөө үдэшын хани—Астраханиин «Волгарь». Энэмнай хэр зэргын команда юм, техникээр хэр баян бэ, наадахадаа ямар тактика хэрэглэдэг бэ—энэ мэтын асуудалнуудта улаан-үдынхид зүб харюу үгэжэ бирахагүйл гээшэ ха. Харин газетэ, журналнуудай бэшэһээр багсаахада, яһалал бараг команда хэбэртэй, спортын мастернуудшье бии.

Зүгөөр командын «намтарынь» иража, тобшохоноор хэлэбэл иимэ: «Волгарь» 1949 онһоо хойшо «Б» класста наадажа эхилээ һэн. Түрүүшээр балай өөдэлэнгүй, халтад гэхэдээл бусад командануудта «сохюулшадаг» байһан гэхэ. Тиигээд жараад онуудай үеэр «түншэтэйхэншье», «шүдэтэйхэншье» команда гэжэ магтуулжа эхилһэн байгаа. 1968 ондо «А» класста оруулагдаһан юм. Мүнөө хоёрдохи жэлээ дээдэ зэргын класста наадажа байхадаа, бүришье шадамар бэрхэ, оншотой техникэтэйшье болоо. Энэ жэлэй турнирай таблицада дүрбэдэхи һуури эзэлжэ ябана. Тээсгэн гэртээ манай футболистнуудтай уулзахадаа, «Волгарь» 4:2 гэһэн тоотойгоор шүүгээ һэн. Гэхэ зуура тус команда хододоо нэгэ жэгдээр наададаггүй муутай.

Астраханьда шүүгдэһэнэйнгээ харюуе «Сэлэнгэ» мүнөө үдэшэ абажа шадаха гү, али «нэгэ бүдэрөө һаа, долоо бүдэрхэ» гэһэндэл, үшөө дахин алдаха гү? Харагшад, сэхынь хэлэхэдэ, энэ асуудалда харюусахаяа юрэл яарахагүй байха хаш. Яахадааб гэхэдэ, һүүлэй үедэ «Сэлэнгын» футболистнууд аяншалхадаашье, гэртээшье халтад гэхэдээ алдахаһаа бэшые мэдэхэеэ болинхой бшуу. Энэнь гэмшэлтэй. Зүгөөр түрэл городтоо үнгэргэхэ һүүлшынгээ нааданда, магад, ёһотойл футбол харуулжа, ханинар, танилнуудаа баясуулха аалам—уридшалан таамагшалжа яахамнайб.

Футболой хаһа дүүрэхэ ойртоо. Тиибэшье һаань, манай «Сэлэнгэ» һайнаар, добтолхы шэнжэтэйгээр наадаха уялгатай. Командануудта захаһаань абаад бүлигдаха зэргэгүй. «А» классай эрилтэ шанга ха юм.

С. БАДМАЕВ.

ҺҮҮЛШЫН ТЭМЭЭНЭЙ АШААН ХҮНДЭ

«А» классай хоёрдохи подгруппын командануудай дунда түрүү һуури эзэлхын түлөө эхилһэн мүрысөөн дүүрэхэ тээшээ болобо. Ингээд байхада, али городой футболистнууд һайнаар наадажа, футболдо дуратайшуулаа омогорхуулжа ябана хаб гэһэн асуудал манай уншагшадай анхарал татана ёһотой. Мүнөөдөө эдэнэрэй дунда 18-дахи уулзалга боложо дүүрэбэ. Эндэ Зүүн Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй зонодо хэдэн жэлэй туршада түрүү һуури эзэлжэ ябаһан Хабаровск хотын СКА команда бусадтаа мүхөөгөө үгэнгүй түрүүлһээр түрүүлжэ ябана. Наадан бүхэноо эрхимээр үнгэргэдэг тус командын футболистнууд үнгэргэгдөөд байһан 18 нааданһаа 26 очкотой боложо, мүрысөөнэй таблица толгойлжо ябаһан зандаа. Һүүлшын—18-дахи уулзалга өөрынгөө стадион дээрэ үнгэргэһэн хабаровскынхид айлшаар ерэһэн Саратовай «Сокол» командые 2:1 гэһэн тоотойгоор шүүгээ. Түрүүлжэ ябаһан командаяа хүсэхын тула хоорондоо ана-мана тулалдажа ябаһан Куйбышевай «Металлург», Казаниин «Рубин» команданууд тус тустаа 21—21 очкотой болонхой, удаадахи һууринуудые эзэлнэ. Казань хотын футболистнууд ээлжээтэ уулзалгаяа «Томлес» командатай үнгэргэхэдөө, талмайн эзэдые 2:0 тоотойгоор шүүгээд, аян замаа саашань үргэлжэлүүлбэ. «Металлург» командынхид манай «Сэлэнгые» 1:0 тоотойгоор шүүгээ һааб даа. Мүнөөдөө 19 очкотой болоод ябаһан Астраханиин «Волгарь» команда дүрбэдэхи һуури эзэлнэ.

Манай хүршэнэр—Эрхүүгэй «Аэрофлот» команда һүүлшынгээ хэдэ хэдэн уулзалгануудые эрхим һайнаар үнгэргэжэ, урагшаа дабшаба ха юм. Ээлжээтэ наадаяа «Волгарьтай» өөрынгөө стадион дээрэ наадахадаа, айлшаар ерэһэн эдэнэрээ аяар 5:0 гэһэн тоотойгоор шүүжэрхёо. Тиигэжэ дүн хамтадань 18 очкотой боложо, табадахи һууриda гарашаба. Мүн Саратовай «Сокол» 18 очкотой зургаадахи һуури эзэлнэ.

Тэрэшэлэн тус тустаа 17—17 очкотой болоод ябаһан «Томлес», Кемеровэй «Кузбасс» команданууд удаадахи һуурида гараба. «Кузбассай» футболистнууд Горькиин «Волга» командые 2:1 гэһэн тоотойгоор шүүжэ, хоёр командын урда гараһан байна. Һүүлшын һууринуудай нэгые эзэлжэ ябаһан Свердловскын «Калининец» командынхид һүүлшын хоёр нааданда гурбан очко абажа урагшаа дабшаа. Эдэнэр 18-дахяа Йошкар-Ола хотын «Спартагтай» үнгэргэхэдөө ,уулзалгаяа 1:1 тоотойгоор түгэсхэһэн байна. Мүнөө 16 очкотой, юһэдэхи һуури эзэлхэ баатай болоо. Хэдэ хэдэн наадануудаа бусад городуудаар ябажа үнгэргэхэдөө бирагүйдэһэн Горькиин футболистнууд дүн хамтадань 15 очкотой, арбадахи һуурида туригдэбэ.

Нааданай эхинһээ бусад командануудай дунда бараг һайн байдалтай ябаһан манай «Сэлэнгэ» һүүлшын табан нааданһаа оройдоо нэгэ очко абажа, түригдэ туригдэһөөр, аяар хойно гарашаба. 14 очкотой болоһон «Сэлэнгэ» арба нэгэдэхи һуури эзэлхэ баатай болоо. Тиигэжэ «һүүлшын тэмээнэй ашаан хүндэ» гэдэгтэл, аяар хойно гараһан «Сэлэнгэ» командынхидта холо урагшаа гараһан командануудаа хүсэхэгүйнь лабтай. Тиигээшье һаа... Саанамнай үшөө тэмсэл бии. Йошкар-Олагай «Спартак» мүн лэ иимэ очкотой болоошье һаа, сохижо оруулһан, алдаһан бүмбэгынгөө тоогоор «Сэлэнгын» хойно ороно.

Спорт

ХОККЕЙ

Хоккейгээр ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө нааданда Ленинградай СКА-гай команда октябриин 9-дэ Москвада болоһон уулзалгада гурбадахи һуурида гараба. Энэ үдэр ленинградайхид нийслэл хотын «Динамо» бүлгэмэй хоккеистнүүдые 4:2 гэһэн тоотойгоор шүүгээ.

ДААМ

Зуун дойбод нюдэтэй даамаар дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө мүрысөөндэ тэмсэһэн Андрейко Куперман хоёрой дүрбэдэхи удаагай наадан, урдынхидаал адли, баһал тэнсэлгээр 39-дэхи ябадалдаа түгэсэһэн байна.

Хэниинь солгёохоноор наадажа илагша ааб?

Энэ удаагайнь уулзалгын дүн—2:2. Удаадахи табадахи нааданиинь үсэгэлдэр, октябриин 10-най үдэр болоһон байха.

БУУДАЛГА

Москва шадархи «Динамын» буудалгын талмайда армиин спортсмен Л. Лустберг хамта дээрээ 1.170 очкотой боложо, бүхэсоюзна шэнэ рекорд тогтообо. Тэрэ гурбан зуун метрэй зайда гурбан янзаар 120 удаа буудахадаа — хэбтэмгэ 396, баймга — 384, үбдэгэлдин—390 очконуудые абаһан байна. Спортын мастернууд В. Корнев С. Ермилов хоёр үбдэгэлдин буудахадаа, тус тустаа 395 очкотой боложо, бүхэсоюзна шэнэ рекорд тогтоогоо. РСФСР-эй команда Советскэ Союзай командна рекордые 6 очкогоор ахиба.

ШАТАР

1.

Шатараар ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй 21-дэхи уулзалгада Полугаевский Александр Зайцевые шүүгээ. Савон Геллертэ илагдаа. Жуховицкий—Петросян, Гиплис — Фурман, Смыслов—Купрейчик, Либерзон—Балашов гэгшэдэй наадан тэнсэлгээр дүүрэээ. Лутиков—Платонов, Холмов—Тайманов, Игорь Зайцев—Тукмаков, Аверкин—Штейн, Гуфельд—Васюков гэгшэдэй партинууд хойшолуулагдаһан байна.

2.

Шатараар СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй хорин хоёрдохи уулзалга болобо. Энэ уулзалгада Геллер Лутиковые илаһан байна. Таль—Гиплис, Васюков—Смыслов, Тукмаков—Либерзон, Александр Зайцев—Игорь Зайцев, Петросян—Полугаевский, Купрейчик—Холмов гэгшэдэй наадан тэнсэлгээр дүүрэбэ.

Тайманов—Савон, Штейн—Жуховицкий, Балашов — Гуфельд, Фурман—Аверкин гэгшэдэй наадан хойшолуулагдаа.

(ТАСС).

...ХИЛЫН САНАБАЙ

ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО

...рофсоюзуудай ...й пленум

...(С). Чешскэ профсоюзнум эндэ болоо. ...ствын мэдээсэһэнэй ... баталан абаһан ре- ...жэ заагдана. Чеш- ...дай диилэнхи олонхи ...вакиин Коммунис ...хүтэлбэриин хүсэлэл ...нэ, баруунай ба со- ...үү хүсэнүүдһээ хо- ... үзэл бодол болон ... буруушаана. Про- ...национализмын гол ...тлаар улаехооронды ... хүгжөөхэ, социалис ...рофсоюзна организаци- ...агаа үргэдхэхэ зо- ...рофсоюзуудай үмэнэ ...бигдаһан байна.

...союзуудай соведэй гэ- ...үдһээ Я. Чигакова, ...Томан ба Е. Веселая ...нь гүйлтаар пле- ... Мүн Ф. Кригель, Р. ...Шейна, Л. Веленский ...чкова соведэй сос- ...а.

...түримхэйшүүл ...ндо ороно

... гэжэ хэблэлэй агент- ...амһаа иигэжэ дам- ... мүрэнэй адагта дай- ...нүүдые амжалтатай- ...лай сүлөөрэлгын зэб- ... сентябрь һарада аме- ... сэрэгүүдэй 8 мянга ... офицерые хүлһөөнь ...һээ гадна, Урда ...нтоодууд дайсанай 20 ...ролёт буудажа уна- ...ай судные уһанда ... галдаа, 100 ша- ...шиные усадхаа гү,

(ТАСС).

Вьетнамай ниислэлэй һайндэр

ХАНОЙ. (ТАСС). Француз колонизаторнуудай эзэрхэлгэһээ Ханойн сүлөөлэгдэһөөр 15 жэл гүйсэбэ. Үнгэрһэн энэ үе соо ниислэлэй түхэл шарай танигдашагүйгөөр хубилаа. Мүнөөнэй Ханой республикын политическэ, соёл культурын ба промышленна центр болоно.

Тэрэнэй 200 гаран предприяти республикын бүхы промышленна продукциин гурбанай нэгэ хубиие бүтээжэ гаргадаг. Ханойн хүдэлмэришэн ангиин тоо 15 жэлэй турша соо 35 дахин олон болоо. Эндэ 15 жэлэй турша соо социалис хүдөө ажахы урган бэхижээ. Таряашадай диилэнхи олонхи бүлые нэгэдүүлһэн 355 кооператив Ханой шадар байгуулагданхай.

Американ эзэрхэг түримхэй ябуулгануудай бэрхэтэй хэсүү үе сагые Ханой тэсэбэритэйгээр дабан гаража байдаг. США-гай авиаци нэгэ самолёдто оруулжа тоолобол, ДРВ-гэй ниислэлдэ 2.250 дахин добтолжо, олон байрын кварталнуудые, промышленна предприятинуудые һандаргаа. Зүгөөр эзэрхэг түримхэйшүүл эндэ ёһотойл харюу абаа гэхэдэ болохо байна. Тэдэнэй 265 самолёт эндэ буудуулан унагаагдаа. Ханойдо һэргээн бодхоолгын хүдэлмэри үргэнөөр хэгдэнэ, байрын кварталнуудые, һургуулинуудые, больницанууд болон зам харгынуудые бариха түсэбүүд зохёогдоно.

Һуралсалай, соёл культурын, научна, медицинскэ эмхи зургаануудые хүгжөөхэ талаар бага бэшэ юумэн хэгдэнэ.

Пентагоной ойн зүндөөшье ороогүй һанамжа дурадхал

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Вашингтоной гадаадын политикые тодорхойлдог «гол трестнүүдэй» нэгэнһээ ойн зүндөөшье оруулаагүй һанамжа дурадхал США-гай оборонын министерство абаа. «Рэнд корпорейшн» гэжэ мэдээжэ шэнжэлэлгын организациин зургаан хүдэлмэрилэгшэ «Нью-Йорк таймс» гэжэ газетэдэ эльгээһэн бэшэг соогоо Урда Вьетнамһаа американ сэрэгүүдые мүнөө жэлдэ гаргахые уряалаа.

Эдэ бүлэг эрдэмтэд Пентагоной захилаар Вьетнамдахи дайнда хамаатай угаа олон асуудал шэнжэлхэдээ, «ямаршье эрилтэ табингүйгөөр сэрэгүүдээ гаргаха гээшэ Вашингтондо эгээн лэ таарамжатай» гэһэн тобшолол хэһэн байна.

Вьетнамда хэгдэдэг дайн байлдаанда илалта туйлахын аргагүй гээд өөһэдынгөө һанамжые үндэһэлэн баримталхадаа шэнжэлэгшэд мэдүүлээ. Сайгоной засаг түрэ США-гай национальна аша туһада таарамжатай гэжэ эндүүтэйгээр тоологдоно гээд тэдэнэр заагаа. Урда Вьетнамай патриодуудай сэрэгэй хүсэн һуларна гэһэн һанамжа эндүүтэй гээд эрдэмтэд мэдүүлнэ. Американ дэмжэлгэгүйгөөр Сайгоной правительство байжа шадахагүй гээд бэшэг соо хэлэгдэнхэй.

Тагнуулшадай ябуулганууд

КАИР. (ТАСС). Тагнуулай ябуулгануудые ехээр хэхэ зорилгоор Египедэй харуулай сэрэгшэд октябриин 8-най һүни олон газарта Суэцкэ каналые гаталаа гээд ОАР-ай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй түлөөлэгшэ октябриин 9-нэй үглөөгүүр мэдүүлээ. Каналай зүүн эрьедэ Израилиин эзэмдэһэн газар дээрэ ороһон сэрэгүүд саашаа гүнзэгыржэ, Израилиин сэрэгүүдэй бүү зэбсэгэй ба һомо хэрэгсэлэй хэдэ хэдэн складые элирүүлээ.

Өөһэдынгөө үүргые дүүргэһэнэй һүүлээр Египедэй харуулай сэрэгүүд баазануудтаа гэмгүй һайнуудаар бусажа ерээ. Хоёр хүниинь алуулһан байна.

ИРАК. Фотожурналист Джассима Аз-Зубейди гэгшын фотовыставкэ Багдадта нээгдээ. Тэрэнэй һонирхолтой фото-зурагууд соо араб оронуудай партизануудай эрэлхэг тэмсэл харуулагдана. «Эхэ ороноо аршалая!» гэһэн Аз-Зубейдиин фото-зураг.

ТАСС-ай фотохронико.

Угандын арадай конгресс гэжэ партиин гол документ

КАМПАЛА. (ТАСС). «Жирэй хүн тухай» Угандын арадай конгресс гэжэ зонхилхы партиин (НКУ) политическэ документые ороной президент Милтон Оботе правительствын, парламентын гэшүүдэй, олониитын түлөөлэгшэдэй үмэнэ үгэ хэлэхэдээ уншаһан байна.

Угандын материальна зөөри хогшол, хүдэлмэриин хүсэн социализмын гол ёһонуудта тааруугаар Угандын бүхы арадай аша туһада зорюулагдаха ёһотой гээд документ соо хэлэгдэнэ.

Итальян эрдэмтэдэй уряа

РИМ. (ТАСС). Рим, Милан, Неаполь болон ороной бусад городуудай университедүүд, институдууд болон лабораторинуудта хүдэлдэг 130 итальян эрдэмтэд хандалга толилжо, сэрэгэй зорилгоор научна шэнжэлэлгэнүүдые хэрэглэлгые буруушаагаа. Хүн зониие олоор хюдаха шэнэ түхэлэй зэбсэг байгуулха талаар химическэ ба биологическа шэнжэлэлгэнүүдые хорихо эрилтэ хэһэн американ элитэ эрдэмтэ, Нобелевскэ шангай лауреат Дж. Уолд гэгшын уряае хандалгын авторнууд дэмжэһэн байна.

Химическэ ба биологическа дайнай аюулда эсэргүүсэн тэмсэхэ хүдэлөөндэ хабаадалсахыень итальян бүхы эрдэмтэдые хандалгын авторнууд уряалаа.

АЖАЛШАДАЙ ХҮЗҮҮН ДЭЭРЭ

ВАШИНГТОН. ТАСС-ай корреспондент Л. Жегалов иигэжэ дамжуулба: США-гай правительство мүнгэнэй үнэ сэнгэй унаха ябадалтай тэмсэлээ ороной арад зоной хүсөөр бэелүүлхэ хүсэлэнтэй гэжэ Америкын экономикын байдалые конгресс дээрэ зүбшэн хэлсэлгэ дахинаа элишэлэн харуулба. Конгрессэй экономическа нэгэдэмэл комиссиин гэшүүдэй урда үгэ хэлэхэдээ, мүнгэнэй үнэ сэнгэй уналгые болюулха зорилготой правительствын һэдэлгэ Америкын ажалгүйшүүлэй тоо олошоруулха байха гээд финансын министр Дэвид Кеннеди сэхэ мэдүүлээ.

Ажалгүйшүүлэй тоо һүүлэй жэлнүүдтэхи эгээл дээдэ хэмжээндэ хүрөөд байна. Байгша оной сентябрьда ажалгүйшүүл хүдэлмэритэй хүнүүдэй дүрбэн процент болоо. Ганса сентябрь һара соо ажалгүйшүүлэй тоо 365 мянган хүнөөр олошороод, мүнөө ажалгүйшүүл 3 миллиондо хүрөө. Нэгэ һарын туршада ажалгүйшүүлэй иимэ ехээр нэмэһэн ушар США-да 1960 онһоо хойшо үзэгдөөгүй юм.

Налогуудые нэмээжэ, хүн зоной худалдан абаха аргые доошолуулха зорилгоор ажалгүйшүүлые олошоруулжа, мүнгэнэй үнын уналга зайсуулха һанаатай правительствын политикые финансын министр хамгаалба.

Гэхэтэй хамта, ажалшадай аша туһада эсэргүү шэглүүлэгдэһэн эдэ хэмжээнүүд олониитын, американ зарим экономистнуудай һанаае зобооно. Жэшээлхэдэ, экономикын талаар элитэ мэдээжэ мэргэжэлтэ, 1968 оной һунгалтын үедэ Никсонэй советник байһан, Чикагска университедэй профессор В. Фридман үгэ хэлэхэдээ, правительствын экономическа хэмжээнүүд ороной промышленна хүгжэлтые ехээр муудхааха, ажалгүйшүүлэй тоо үшөө 7 процентээр нэмээхэ байха гээд мэдүүлбэ.

«Мүнгэнэй үнэ сэнгэй уналгые зайсуулха гэһэн правительствын хэмжээнүүдэй үндэһөөр «баяшуул үшөө ехээр баяжана, харин арад зон хохидохо ёһотой болоно» гэжэ США-гай вице-президент байһан Хэмфри һаяхан мэдүүлээ.

ДЭГЭЛ БА УУЖА

Урдань хүдөөгэйхид тон адлирхуугаар хубсалдаг байһан гэхэ. Малшад зунай үедэ ехэнхидээ хара хүрин үнгэтэй даалимбаар хубсаһа оёдог бэлэй. Үбэлдөө хүдэһэн дэгэл, хонин гутал, нэхы малгай үмдэгшэ һэн. Тиихэдэ гуталай түрии арһаар гү, али даалимбаар оёдог байһан юм.

Бүхы хубсаһа хүнараа гэрэй ээн эхэнэр оёжо, өөдэ нара хараха сүлөөгүй һалирха баатай ябаа. Мүн арһа шүрбэһэеэ элдэхэ, һэеы дараха ушар ходо гарадаг һэн. Хонинои гү, али үхэрэй арһа урданай буряад эхэнэр өөрын аргаар элдэдэг байгаа. Теэд тэрэ онол аргыень дурдаадшье яалайбди. Харин арһанай бэлэн болохотой хамта үбгэ һамган хоёр сүлөө саг һамбаашалан һууҗа, хэндээ ямар хубсаһа оёхо тухайдаа зүбшэлдэг һэн гэхэ.

Жэшээнь, эхэнэр хүнэй дэгэл оёходоо зургаан хонинои арһа хэрэглэдэг байһан. Дэгэлэй дээдэ талань (сээжэбшэнь) доодо талаһаа (хормойһоонь) урид бүтээгдээд, һүүлээрнь хормойтоёо ниилүүлэн оёгдодог, үргэн хормой һайшаагдадаг бэлэй. Сээжэ хормой хоёрой хоорондуур хүнгаһан гаргагдаха, тааруу зохид үнгэтэй бүдөөр утаһатуулан гоёогдохо юм. Зүгөөр хормойнь хүхэ гү, али хүрин даалимбаар хязаалуулагдадаг байгаа.

Хамсыгаа һуулгахадаа оёдолшод нилээд тухашардаг һэн ха. Хамсынь булуубша халхагаршаг, тиихэдэ тохоногынь улаан гү, али ногоон бүдөөр утаһатуулан оёгдодог байгаа. Хамсыдань һэхүүргээр гү, али халюунай арһаар түрүү хэдэг, тэрэнээ нугалхагүйн тула зуураһан талхаар ара таланьһаань няадаг, элюурдэдэг байһан гэхэ. Харин һүүлэй үедэ тиимэрхүү түрүүн шагтатай болоҗо, дуратай сагтаа абхуулха аргатай болоо юм. Гадна юрынхиье түрүү хэдэг. Тэнгэ һамгад зүү хурабшаяа, шүрбэһэ һабагшаяа хэжэ ябадаг һэн ха. Тиихэдэ урданай буряад дэгэл үндэр захагүй, миин лэ һэхүүргын арһаар хүбөөлөөтэй байдаг һэн.

Урданай буряад дэгэл гуулин, мүнгэн тобшотой байһан. Хадамтай эхэнэр һайндэрнүүдэй үедэ дэгэл, тэрлиг дээгүүрээ ууҗа үмдэдэг, тэрэнь дэгэлээ гэжэ бүри урдань нэрлэдэг һэн ха. Урданай дэгэлээ ямар байгаа һэм? Гайхамаар юумэн үгы бэлэй. Дэгэлдэ тон адлирхуугаар оёгдоһон дэгэлээ хамсыгүй, энгэр ба ара талань хахархайтай юм. Баян айлайхид тэрэ хахархайень мүнгэ, алтаар, харин шадалгүй айлайхид тэбхэрхэн сад түмэрөөр гоёодог байһан.

Буряад эхэнэрнүүд дэгэлээ (ууҗаяа) бүришье гоёор шэмэглэхые оролдогшо бэлэй. Тиимэһээ бүд дээрэ утаһа гүйлгэжэ, уран гоё зурагнууды угалзатуулан гаргадаг һэн. Нютаг бүхэндэ онсо өөрынхеэр гоёодог байһан. Жэшээнь, Байгалай хойто бэеын буряадуудай гоёоһон аригул, гутал, хүшэгэ мэтын юумэд түхэл маягаараа хори буряадуудайхиһаа онсо илгардаг бэлэй.

Элдэб үнгэтэй утаһа тон наринаар, шадамараар хэрэглэн байжа гүйлгэхэдэнь, айхабтар гоёор харагдаха юм. Хэрбээ дэгэлэйнь харашаг үнгэтэй байгаа һаа, бүд дээгүүрээ улаан-шаг гү, али алталиг үнгэтэй утаһа гүйлгэдэг һэн. Энгэр таладань, мүн хормойдонь элдэб олон үнгэтэй зурагууд толотон харагдагша бэлэй. Революциин урда тээхи этнографууд, уран зохёолшод энээниие һайхашаан харадаг, мандан гаража байһан үглөөнэй улаан нарантай сасуулдаг байһан юм. Гурбан жаргал гэһэн угалзань бүришье һонирхолтой. Хилэн дээрэ торгон утаһаар гүйлгэһэн дүрбэн булантай тэбхэрхэн зүйлнүүдые, хоёр захадаа дэгээтүүлһэн угалзанууд, мүн элдэб үнгэтэй утаһаар татагдаһан хятаруухайнууд, зэргэшээлһэн шугамууд һайханаар харагдаха.

Байгалай хойто бэеын буряад эхэнэрнүүд һайндэрнүүдэй үедэ ехэнхидээ хормойтой дэгэл үмдэдэг байгаа. Дээгүүрнь хэдэрдэг хамсыгүй ууҗаяа хубайса гэжэ нэрлэдэг һэн. Иимэрхүү хубсаһа, хормойтой дэгэл гэхэ мэтые Нүхэдэй аймагай Шулуута гэжэ һууринай гэрэй эзэн эхэнэр Алена Баргуева гэгшэ айхабтар ураар оёдог байһан гэхэ.

Хормойтой дэгэл хадаа Байгалай урда бэеын буряад эхэнэрнүүдэй һайндэртөө үмдэдэг дэгэлһээ балай илгардаггүй. Тиигэбэшье хормойтой дэгэл онсо өөрын түхэлтэй, бүхы хормойнь арбан сантиметр үргэнтэй, халюунай өөдэһөөр хүбөөлэгдэнэ. Халюун хүбөөнь хоёр хурга тухай үргэн торгон бүдөөр, мүн тон тиимэрхүү хэмжээнэй хара хилэнгээр хязаалагдаха юм. Хүбөөгэй дээдэ захые алтанай болон мүнгэнэй ялагир үнгэтэй утаһаар хязаалан оёхо. Гадна тон иимэрхүүгээр хамсынь түрүүндэ халюун хоноогдодог байгаа.

Хормойтой дэгэлэй сээжэбшэ тон иимэрхүүгээр шэмэглэгдэнэ. Дээдэ таладань тарбагай һүхын дүрсэтэйгөөр халюунай өөдэһэ лахын аргагүй ураар наян оёжо, тэрэнэй дээгүүр хоёр хурга үргэнтэй хилэн бүд хадагдажа, үнэтэй торгон бүдөөр тэрэнээ хүбөөлхэдэнь бүри гоё болохо юм.

Гэбэшье, Байгалай хойто болон урда бэеын буряадууд эрэшүүлэйшье, эхэнэрэйшье дэгэл нэгэл түхэлтэйгөөр оёдог байһан.

Урданай буряад айлай олонхинь шадалгүй байһан дээрэһээ үнэтэй бүдөөр хубсаһа оюулдаггүй һэн. Тиимэһээ хүдэһэн дэгэл дээгүүр хэдэрдэг ууҗаяа заабол охорхоноор, бүһэдэнь хүрэхөөр лэ оёдог байгаа.

Буряад орономнай нютаг бүхэндэ урданай гоё һайхан хубсаһа оёжо шададаг уран бэрхэ оёдолшод хаа хаанагүй бии. Зүгөөр мүнөө сагта үмдэдэг буряад дэгэл урданайхиһаа ондоошог, үмдөөд ябахада, мүн ажал хэхэдэшье тааруу зохидоор оёгдоно. Хүгшэд, баабайнарай үмдэдэг дэгэл тон адлирхуугаар оёгдоно, бүһэлэгдэнэ. Залуу бэреэдүүдэй дэгэл түхэл шэнжэеэ хубиланхай, үмдөөдшье ябахада аятай зохид болонхой.

Буряад зоной хэр угһаа үмдэжэ ябаһан дэгэл, ууҗа тухай бологоёор хэлэхэдэ иимэ гээшэ.

И. ТУҒУТОВ,
түүхын эрдэмэй кандидат.

БУРЯАД ХУБСАҺАН ТУХАЙ

Буряадай уран зохёолшодой холбоондо

ЛЕНИН ТУХАЙ ШЭНЭ ПОЭМЭ

Поэт Солбон Ангабаев урдань ходо шүлэгүүдые бэшэдэг байһан. Зүгөөр һүүлэй үедэ томо жанрта «аһаха» гэжэ шиидэз. В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ зорюулан, шэнэ поэмэ дээрэ хүдэлөө. Тэрэнь даб дээрээ «Зуун жэлэйнгээ зүүн зүгые...» гэжэ нэрэтэй юм.

Һаяхан Буряадай Уран зохёолшодой холбоондо Ангабаеван поэмые зүбшэн хэлсэбэд. Зүбшэн хэлсэлгэдэ Уран зохёолшодой холбооной правленин гэшүүд, «Байгал» журналай, «Буряад үнэн» газетын хүдэлмэрилэгшэд, поэдүүд хабаадаа.

Поэдэн шэнэ бүтээл тухай һанамжануудаа заажа: поэдүүд В. Петонов, Ц-Д. Дондокова, Г. Чимитов, Д. Улзытуев, Ц. Жимбиев, Н. Дамдинов гэгшэд үгэ хэлээ. Зохёолойнгоо удхые хурсадхан, поэмэ дээрээ үшөө һайса, бодомжотойгоор хүдэлхыень тэдэнэр С. Ангабаевта дурадхаба. Һайса хүдэлөөд, мүлеэд байхадань, Буряадай лениннанада шэнэ нэмэри орохо бэзэ гэжэ найдажа байһанаа үгэ хэлэгшэд нэгэн дуугаар мэдүүлээ.

Манай корр.

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ УНШАГТЫ:

□ *Буряад хубсаһан тухай* ■ Байгаали тухай Михаил Барановай бишыхан тэмдэглэл. □ Доржи Эрдынеевэй «Дулма» гэжэ рассказ. ♦ *Уран зохёолшодой холбоондо.* ❋ Будамшуугай почтоhoo.

ШЭХЭНЭЙ ШЭМЭГ НЮДЭНЭЙ ХУЖАР

Хүдөөгэй буряад нютагуудаар ябахада, мартагдашагүй абари зантай, ухаан бодолоороо үшөө һонор хурса үльгэр түүхын уута мэтэ сэдьхэлтэй үбгэд ехэ олон дайралдадаг. Тэдэнэйл нэгые манай штатнабэшэ корреспондент К. Мункуев буулган абаа. «Үльгэршэн үбгэн» гэжэ энэ этюд уншагшадта һонин байха гэжэ һанагдана.

РАССКАЗ

ДОРЖИ ЭРДЫНЕЕВ

Дулма

(Түгэсхэл. Эхининь манай газетын октябриин 10-най номерто)

Дондогтой бидэ сарай доронь һууҗа эдеэлбэбди, нэгэ шэл харыешье хубаажа уубабди. Теэд уулзалгымнай баяр урданайхидаал урматай бэшэ байгаа һэн. Гурбадахи нүхэрнай, Дулмамнай, бидэнэйнгээ хажууда үгы хадаал сэдьхэл зүрхэндэмнэй хооһон шэнгил даа. Һүни унтажа ядажа хэбтэхэдээ Дондог: «Тэдэнэйнгээ хойноһоо һанаамни зобоно, үргэһэм оройдоо хүрэхөө болишоо!—гэжэ хэлэбэ.—Ши ерээ хадаа нэгэ [..]ымнай бэдэрыш даа. Шамһаа ондоо хүнэй үгэ тэрэшни дуулахашьегүй. Ото иигэжэ байха гэжэ бидэшни лахабибди. Шамһаа телеграмма абахадаа ехэл баярлааб даа. Ондоо хэн намда туһалхаб? Үгы хаям өөрөө мэдэнэш!»

Би үглөөгүүр эртэлжэ гарабаб. [..]нии ажалдаа ябашоогүйдэ үр[..] һанаатай байрадань дутэлжэ [..]дэ үсэгэлдэр намда: «Дулмые [..]а абаһан һаа таарахал һэнта гэ[..]һанагшаб. Ехэл хүнгэн бодолтой [..]итан байшоо!»—гэжэ Дондогой хэлэхые һанажархибаб. Тиихэлээрээ ээлүүдгүй ябадалаа аалидхаха хүм. Яахадаа Дулма бидэ хоёрые Дондог хүнгэн бодолтой гэхэ болоо юм? Хүн зоной дунда нэгэнэй тухай болохо гэжэ би, жэшээнь, һуригуули хээб. Зоной зэргэдэ ороходоо би олондо туһашье хэхэ байнаб, хүбиингаа хэрэгые һайнаар түхеэрхэһээ гадна, ажалдаа урагшатай, нютагайхидтаа хүндэтэй ябахые оролдоходоо хүнгэн бодол гаргана гээшэ гүб?

Теэд энэшье энэ даа. Харин Дулма тухай һанаад, һанаад абахадам сэдьхэл зүрхэнэйм гүн соо нэгэ жэгтэйхэн бодол түрэнэ бшуу. Тэрэ холын нэгэтэ намар эртын хюрүүгай түрүүшын ольбондо сохюулагша мэтээр гэнтэ шатаһан дурамни дахяад юундэ сээжэдэм лугшабаб? Дулма энэ гунигыем тарааха, холын мартагдашагүй үдэрнүүдыем тэхэрюулхэ, унтарһан дурыем һэреэхэ гэжэ һанаа гү?

«Даша! Ябыш түргөөр юундэ аалидашабабши? Бидэ энэ байнабди!»—гэһэн Дулмын танил хоолой шэхэндэм дуулдажа, табан дабхартай үндэр гэр өөдэ харан, залд гэбэб. Урдамни, балкон дээрэ, тэрэ хүбүүгээ тэбэринхэй энеэбхилжэ байба.

Тэрэ үнөөхил зандаа харагдабал даа! Нюргаар үндэрхэн тула нахид гэнхэй, үдхэн хара үһэеэ доошонь табижархиһаншье һаань толгойнь омог, шарайгаар сэбэрхэн зандаа, согтойхон нюдөөрөө энеэбхилэн байба. Гурбаһаа үнгэржэ ябаһан хүбүүниинь диван дээрэ хубсалжа һууна. «Хэзээ ерээбши?—гэжэ Дулма асууба. —Бидэниие эндэ гэжэ хэн хэлээб?» Үсэгэлдэр. Дондогто хоноол ябанаб».—гэхэлээрни тэрэ түр зуурахан намайе алдангүй шэртэжэ: «Тэрэшни ямар байнаб?»—гэжэ асууба.

Үбгэн тухайгаа иигэжэ энэ эхэнэрэй намһаа асууҗа байхадань дурам гутахадал гээ һэн. Жаргалдаа дашуурхадаа хүнүүд гээшэ юушье хэхэ амитад гэжэ нэгэ үни дуулаһан хадаа һэм гү, бишыхан хүбүүгээ хайрлахагүй ямар жэгтэй хоёр гээшэбтэ гэжэрхин алдабаб. Теэд минии шэгэй хүбилхые ойлгоһон Дулма: «Бидэшни тон ондоонууд байшоолди даа. Гэр бүлэ гээшэнии гансахан инаг дуран, үхибүүд дээрэ тогтодоггүй юм байгаа,—гэжэ хэлээд, түргэхэн зайн гал носоожо, сай халаан хөөрэнэ.—Ажалдаа ябанаб, энэ Серёжомни саадтаа ошодог. Гэрэймни эзэн эхэнэр пенсидэ гаранхай, үхибүүдынь ехэ болоҗо бэеэ олоһон, тиигээд бидэ хоёрые энээхэн таһагтаа оруулаа һэн. Иигэжэ хэлэхэдэнь би һанаһанаа табижархибаб: «Түбхинэһэн, хүгшэн айл болоһон зон аад, хэрэггүй юумэ хэдэг байнат даа! Дондогшни таанадайнгаа хойноһоо һанаагаа зобожо унтангүй хононол даа, зүдэршөө хэбэртэй. Нэгэ үлирэй эшэ дээрэһээ хараалдаад, иигэжэ мүрөө төөрижэ ябаха ямар зон гээшэбтэ?!»

Дулма эдэ үгэнүүдэймни һүүлээр гансахан тэрээн дээрэһээшнии бэшэлдаа гэһэншүү миһаг гээ һэн. Тэрэ намда сай хэжэ үгөөд хажуудамни һууба, долонгир илдам хараасаар шэг шарайем шэнжэлнэ. Амаралтаһаа бусажа гэртээ ерэхэдэм дүү басагамни эгээл иимэхэнээр намайгаа адагалдаг. Багын ханинарай сэдьхэлшье түрэһэн эгэшэ дүүнэрһээ өөрэгүй болошодог юм байна даа гэжэ би һанаха хүм. Эгээл иимэхэн басагатай һаа, тиигээд тэрэ басаганайнгаа намайе Дулмадал адли зөөлэхэнөөр хаража һуудаг һаань би дэлхэй дээрэ эгээл жаргалтай хүнби гэжэ бэеэ тоолохо һэм. Теэд тиимэ басаганай дайралдаагүйнь харамтай. «Нөөхил зандаалши даа, Даши, нэгэшье ондоо болоогүйш! — гэжэ тэрэ минии һанагшаһаа тон ондоо юумэ дуугарба. Би Дондогтоёо яагаад эбгүй болоһон тухайгаа дурсашаха байха гэжэ һанаа бшууб. Тиигээд һүүлээрнь асууба, — һамга абаагүйгүш?» «Юу хэлэнэ гээшэбши даа?..» — гэжэ минии гайхахада, тэрэ хэлэбэ: «Сэдьхэл бодолоороо өөртөө адли басага бэдэрээрэй. Инаг дуран гээшэшни худал юумэн, бү үнэншэ. Бишни туршажа үзөө ха юм биб даа, нүхэрышни хадаа хэлэнэб».

Дулмын эдэ үгэнүүдэй һүүлээр минии досоо гансата ондоо болошоо һэн. Мүнөө һаяхан, Дондогһоо ерэжэ ябахадаа сэдьхэгшэ бодолнуудни, тэрэ нэгэ жэгтэйхэн найдални гансата дэгдэшэбэ. Түрүүшын дурамни нээрээшье үни үнгэршэһэн байгаа ха юм даа, дуратай басагамни нам тухай өөр тушаань зободогтом адляар оройдоошье сэдьхэнэгүй ха юм. Би тэрээндэ юрын лэ дүтын нүхэр байһан зандааб. Дондог шинии ерэхэдэ намайе аргадуулха хүтэй болобоб гэжэ һанаһан байха. Ши тиигэжэ бү яба, Дондог бидэ хоёрой харилсаан өөһэдымнэйл хэрэг зандаа үлэг,—тэжэ тэрэ гэнтэ шангаханаар хэлэбэ. — Би урданайхидаал тэрээндэш дуратайлби даа. Ойлгодог һаань, намда ямар зоболонтой гээшэб!—Дулма хоёр харахан нюдэнһөө дуһалһан нулимсаяа аршаба. — Ши тэрээндээ һамгаяшни тиигэжэ хэлэнэ гэжэ бү дурда, хэрбээ бүлэдөө хэрэгтэй һаа өөрөө ойлгог. Өөрөө, өөрөө ойлгоогүйдөө тэрэшни зандаа үлэхэ. Би Дондогые хүн болоһой гэжэ һананаб. Хүн! Дуулана гүш? Тэрэшни зөөриин обто эдигдэшөө. Хүн бэшэ болошоо. Тэрэ жэмэс үгэдэг мододынь бултыень галдаһайб гэжэ һанадагби. Мүнгэ оруулдаггүй, гансал һайханаар сэсэглэдэг, намда баяр асардаг үлирэйм эшэнүүдые тэрэш таһа сабшажа хаяа. Зөөридэ обтоходоо хүн ямар болодог юм гээшэб!..»

Үетэн нүхэдэйнгөө, нютаг зонойнгоо дунда алдартай, бэрхэ шуран хүбүүн гэжэ магтуулдаг, залуу басагадай, залуу бэреэдүүдэй хорхойтон харадаг, өөроошье омогорходог нүхэр тухайгаа һамганһаань иигэжэ дуулахадаа би мэдэнгүй хүл дээрээ бодошоһон байбаб. Дулмые хүнгэхэнөөр гар дээрээ абаха зуураа, шангаар таалаад: «Молодец лэ хүнши даа!»—гэжэрхёоб, харин Дулма: «Намайешни хүнүүд садахада сагаан хурьганай һүүл муухай болобо гэдэгтэл, сэнэгээ алдаһан тэнэг лэ эхэнэр байна гэлсэдэг лэ!—гээд нулимсаяа аршажа,—бидэшни саадтаа ябахамнай, хожом ерээрэй, хөөрэлдэхэбди,— гэбэ. — Шамһаа иигэжэ дуулахадаа бишни бүри зүрхэ орошобоб даа...»

Би тэдэниие үдэшөөд, гансаараа үлэхэдөө Дондогтоо сэхэ гүйбэгүйб. Улаан-Үдынгөө гудамжада гараа һэм. Хүн зон мүнөө урданайхидал адли бэшэ, ехэ ойлгосотойгоор намда харагдаа. Бэе бэеынгээ түлөө Дулмадал адляар тэмсэдэг хадаа иимэ жаргалтайнууд алхалалдана һэтой даа.

«НОХОЙ ХАЛХАЙ, ХАРАНХЫ ГЭЭШЭНЬ»

[П]оездһоо бууһаар Петропавловка [..]одог автобусто һуугаад, ехэ хар[..]игаар арбаад километр баруулхада, [..]рын хойто бэедэ «Сагаан хүтэл» [г]эжэ нэрэтэй үндэршэг добо харагдаха. Үнөөхи добын оройдо арайл шамай бүмбэлзэн гарахадаш, эгээл дорохономнай, нэмжээ талын захада малшадай гурбахан гэр, малай дал хорёо байха. Энэ хадаа Зэдын аймагай Борьёогой совхозой 3-дахи фермэ гээшэ.

Гэгээн сагаан үдэр эндэ автобусһоо буугаа һаа, одоошье жаргал гээшэ. Боро хараанаар гү, али һүни орой буугаа һаа, гайха тагна ехэ, үнөөхи малшадай байрладаг гэрнүүдые олохонь бэрхэтэйшэг юм. Хорёошо нохойн «һаб-һаб» хусаха абяагаар гү, али һүлэмхеэр ёлогошоһон лаампын галай толоноор таамаглан алхаха[ш].

[Т]угайдхадаа үнөөхи сухалтай нохойн үнэгэн шэнги мэхэтэй юм. Хараанхы болохотой хамта бабархаа болёод, танигдаагүй айлшанаа отожо, ябалагүйхэн хэбтэдэг. Иишэ анха түрүүшынхеэ ерэһэн хүн хорёошын нохые хайшан гэжэ мэдэхэ бэлэй. Минии лэ таамагаар алхалха. Тиихэдэнь хорёошо шадалаа мэдүүлхэ даа. Һы-һ татай, үнэхөөрөөшье жэхыдэһэ хүрэмөөр лэ. Нюрга уруушни хүйтөөр даагаад, хуухышни үһэн үрзышэхэ.

Халаг... Наран шэнги туяарма электрын гал угайдхадаа байхаа яана гээшэб.

Арай шамай ёлогошоһон лаампын гал хараад ошоо һаа, заабол Базаровайда, үшөө тиигээд Соктоевойдо орохош. «Урдань эндэхи хонишод һохор хүнэй олохоор гэрнүүдтэ байрладаг һэн» гэжэ Борьёогой совхозой газар дээтүүр һайсахан махаһан хүн һаяшаг хэлээ һэн.

Теэд мүнөө?..

Харанхы һүниие хаха сохин, хаанашье харагдажа байдаг галханууд алин бэ? Хайшаашье харанаб, дүтэ нааша онимхо юумэн үгы, нюдэ балай, шэхэ дүлии. Таамагаар хойшоо гэшхэлбээб. Аза талаан болоходоо, томо нохойн бүдүүн бардаастай хоолойгоор һаб-һаб хусаха шэхэнэйм үзүүртэ дуулдаа һэн. Нохойн аблагаар хүрэхэ газартаа хүрэжэ, түрүүшын гэрэй богоһо алхамсаараа, мэндээшье хэлэнгүй:

— Таанад, юрэдөө, урданайхяараа лаампын галаар байдаг зон гүт? гэжэ электрическэ лаампа бэдэрэн, потолоог өөдэнь хараашалан дуугарбаб.

— Тиимэ даа, яахабши. Үнөөхи электригүүднай тоолхогүй... Хоёр һара урда аадар бороо орожо, галаймнай баханые буудал дайража, галнай носохоёо болишоо. — Зай, һуугыш даа, хаанаһаа орожо ерэбэ гээшэбши,—гэжэ Соктоев Дондогтон хүл хөөрсэг болоҗо, муугаар носожо байһан лаампаяа үргэнэ. Хүүргэһыень шударан унагаана.—Хоёр һара шахуу харанхы болошоод, тулижа байнабди. Үдын хоол эдихэ гэжэ түргэн мүрөөр плиткэдээ сайгаа шанажа ууха гэхэдэшни, электрын гал байхагүй. Неэшээ түлихэш, һууҗа бодожо байжа нэгэ юумэ хүйтэ нойтоор эдиһэн болохош. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, зүдэрөөд байнабди. Тугаарай мориндоо тушаа хэжэ зобожо һуугааб. Нюдэмни муушаг болоһон аад, энэ муу онигор керосин лаампын гэрэлдэ юушье харанагүйб... Үгы, юу орожо ерэһэнээ гайхаад байшообши хубсаһаа тайла...

— Электригүүд юу хэдэг юм? Хэлэхэ, дуулгаха газартань ошодоггүй хүн гүт?—гэжэ асуубаб.

— Хэлээ һэлдеэ, хэлээ. Заһахабди, ерэхэбди гэлдээд лэ мүнөөшье хүрэтэрөө үгы. Юугээ хэдэг, хаагуураа ябадаг электригүүд юм бү мэдэе, гэжэ гэрэй эзэн обор-тоборхэноор дуугарба.

Нээрээшье һарые һаралан хонишодойнгоо байрые харанхы болгожорхёод байдаг, ажал хүдэлмэридөө һаналаа табихагүй, эмхи журамгүй гаагуураа ябадаг электригүүд бэ? гэжэ хүрэһөөр хүн бүхэнһөө асуултай болоно. Мүнөө намар болоо, үбэлэй хүйтэн хамар доро ерээ. Малшадай үбһэ ногоогоо гүйсэд һайн хурааха, хониёо һайн үбэлжүүлхын түлөөдэ харанхыһаа харанхы болотор унаһан малгайгаа үргэхэ сүлөөгүй адуулха, бэлшээхэ уялгатай. Тиихэдэ гэр байра, али болохо зэр зэмсэгээ бэлдэхэ, заһаха болоно. Сэхыень хэлэхэдэ, хазагад гэхэ сүлөөгүй саг үни хада ерээ бшуу.

Нохой «һаб-һаб» хусана. Лаампын гал арайл шамай ёлогошон носоно. Малшадай фермэһээ холо, совхозой түбэй һаруул гэрнүүдтэ байдаг электригүүд, мүн хүтэлбэрилхы тушаалтан энээн тухай юун гэжэ бододог бэ.

Гурбадахи фермэдээ һүниин харанхыгаар ерэдэг һаа...

Д. ДАМБИЕВ.

БУДАМШУУГАЙ почтоhoo

«ПРАВДА БУРЯТИИ» МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Областной партийна организаци дотор партийно-политическэ мэдээсэл һайжаруулха тухай» гэһэн КПСС-эй обкомой секретарь А. А. Бадиевай элидхэл. «Табан жэлэймнай дүрбэдэхи жэл— ойн баярай урдахи жэл» гэһэн юрэнхы гаршаг доро промышленнэ предприятинуудһаа абтаһан мэдээсэлнүүд. ТАСС-аар абтаһан һүүлэй мэдээсэлнүүд.

Хоёрдохи хуудаһанда: А. Бадиевай элидхэлэй үргэлжэлэл. Элидхэл тушаа хэлэгдэһэн үгэнүүдэй юрэнхы удха.

Гурбадахи хуудаһанда: Е. Голубевой «Ленинианын шэнэ хуудаһан гэһэн статья. Уласхоорондын мэдээсэлнүүд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: заншалта субботын тематическа хуудаһан.

СЭНХИР ЭКРАНУУДТА

14.30 минутаһаа 21.30 минута хүрэтэр Москваһаа дамжуулга. 14.30 минутаһаа орон доторхи һонин. 14.45 минутаһаа үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 15.15 минутаһаа «Ленинэй ябаһан нангин газарнуудаар» гэһэн дамжуулга. 15.45 минутаһаа «Һүүлэй һониной эстафетэ» гэһэн дамжуулга. 16.30 минутаһаа зүжэг. 17.45 минутаһаа орон доторхи һонин. 18 часһаа «Арадай университет» гэһэн дамжуулга. 19.30 минутаһаа «Эфиртэ — Залуушуул» гэһэн дамжуулга. 20.30 минутаһаа телевизионно зүжэг. УЛААН-УДЭ ХАРУУЛНА: 21.30 минутаһаа «Неделя» гэһэн һүүлэй һониной программа. 22.30 минутаһаа хүдөөгэй ажалшадта зорюулагдаһан дамжуулга. 23 часһаа 02 час хүрэтэр Москваһаа дамжуулга.

Манай адрес, телефонууд:

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора—54-54, приёмная—54-93, зам. редактора—68-08. зам. редактора—62-62, ответ. секретаря—50-52, зам. ответ. секретаря—66-76 отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйства—64-36. 63-86, пропаганды и агитации—56-23, промышленности и строительства—61-35, советского строительства и быта—69-58. культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-81, информации—34-05, общественная приёмная—58-62, машинное бюро—57-63, фотолаборатория—33-61.